

บทที่ 6

การวิเคราะห์การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ ของพนักงานในสถานบริการน้ำมัน โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและจดบันทึกในระหว่างดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ การสัมภาษณ์เจาะลึกและการสนทนากลุ่มย่อย ดังได้นำเสนอรายละเอียดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในบทที่ 4 และ 5 แล้วนั้น สำหรับบทที่ 6 นี้ ผู้วิจัยขอนำเสนอการวิเคราะห์การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและความเหมาะสมของการใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการสร้างความตระหนักเกี่ยวกับเอดส์สำหรับพนักงานในสถานบริการน้ำมัน ตามประเด็นและรายละเอียด ต่อไปนี้

- 1.การคัดเลือกสถานบริการน้ำมันที่จะจัดกิจกรรม
- 2.การเตรียมการก่อนจัดกิจกรรม
- 3.การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
- 4.การวิเคราะห์ผลการสร้างความตระหนักจากการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
- 5.การติดตามประเมินผล
- 6.การประเมินความเหมาะสมของการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

1. การคัดเลือกสถานบริการน้ำมันที่จะจัดกิจกรรม

จากข้อมูลของสำนักงานโยธาธิการจังหวัดเชียงใหม่ เมื่อเดือนตุลาคม 2542 ในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่มีผู้ประกอบการที่ขออนุญาตก่อสร้างสถานบริการน้ำมันและจัดจำหน่ายจำนวนทั้งสิ้น 82 แห่ง ดังนั้นการคัดเลือกสถานบริการน้ำมันเพื่อเป็นพื้นที่ดำเนินกิจกรรมและศึกษาวิจัยครั้งนี้ จึงใช้เกณฑ์ในการคัดเลือกและจำนวนสถานบริการน้ำมันตามรายละเอียดซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอแล้วในบทที่ 3

จากการคัดเลือกสถานบริการน้ำมันเพื่อเป็นพื้นที่เป้าหมายการจัดกิจกรรมพบว่า เป็นไปตามเกณฑ์ทั้ง 10 แห่ง คือ ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ มีจำนวนพนักงานมากกว่า 10 คน เจ้าของกิจการให้ความร่วมมือโดยอนุญาตให้จัดกิจกรรมกับกลุ่มเป้าหมาย และพบว่าสถานี

บริการ 9 แห่ง มีบ้านพักให้แก่พนักงาน มีเพียง 1 แห่งที่ไม่มีบ้านพักให้พนักงาน แต่ถึงกระนั้น ก็ไม่ได้มีผลกระทบต่อจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม

2. การเตรียมการก่อนจัดกิจกรรม

2.1 การเตรียมความพร้อมของวิทยากร

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเป็นวิทยากรด้วยตนเองในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เนื่องจากผู้วิจัยเคยผ่านการฝึกปฏิบัติการเป็นวิทยากรกลุ่มของโครงการเอดส์ศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในระหว่างเดือนเมษายน 2541 ถึง มีนาคม 2542 โดยการใช้การวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความตระหนักในการป้องกันเอดส์กับกลุ่มผู้ใช้แรงงานในสถานบริการน้ำมันของจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน และจังหวัดลำปาง จากประสบการณ์ในครั้งนั้นทำให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสเรียนรู้การดำเนินงานของโครงการเอดส์ศึกษาทั้งในส่วนการวางแผน การประสานงาน วิธีการดำเนินงานและการสรุปผลงาน ตลอดจนอุปสรรคของการดำเนินงานต่าง ๆ ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงไม่ได้ติดต่อกับวิทยากร ล่ามภาษาชนกลุ่มน้อยหรือผู้ช่วยผู้วิจัย นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และแนวคิดการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม เพื่อประยุกต์ทั้งสองแนวคิดให้ผสมผสานกัน และนำไปวางแผนสำหรับการดำเนินกิจกรรมในกลุ่มเป้าหมาย

การเตรียมพร้อมของวิทยากรทางด้านความรู้ ทักษะการเป็นวิทยากรกลุ่ม รวมทั้งการเป็นนักวางแผนที่ดี ทำให้การดำเนินงานพบกับปัญหาหรืออุปสรรคน้อยมาก และตัววิทยากรเองก็ต้องยอมรับว่า การดำเนินงานต้องมีการเรียนรู้ปัญหาและอุปสรรคในแต่ละแห่ง และควรนำปัญหาอุปสรรคเป็นบทเรียนที่ต้องนำไปปรับปรุงตนเองให้เกิดการพัฒนาที่ดียิ่งขึ้น

2.2 การเตรียมวัสดุอุปกรณ์และสื่อ

การเตรียมวัสดุอุปกรณ์และสื่อต่างๆก่อนการจัดกิจกรรมในสถานบริการน้ำมันแต่ละแห่งมีการจัดเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้พร้อม มีจำนวนเพียงพอและเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย สื่อและอุปกรณ์ที่ต้องจัดเตรียมสำหรับการจัดกิจกรรมได้แก่ กระดาษปรีฟ ปากกาเคมี ก้อนหิน หนังสือเกี่ยวกับเอดส์ เอกสาร แผ่นพับ ถุงยางอนามัย หุ่นจำลองอวัยวะเพศชายและแตงกวาสำหรับสาธิตการใช้ถุงยางอนามัย สื่อและอุปกรณ์ในการละลายพฤติกรรมได้แก่ เกมต่อภาพ เกมต่อหัวใจ นอกจากนี้ยังได้เตรียมอาหารว่าง จำพวก ขนมขบเคี้ยวต่าง ๆ และน้ำดื่ม เป็นต้น

การเตรียมอุปกรณ์สำหรับอำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมได้แก่ เสื่อสำหรับปูนั่ง ยากันยุง กระดาษทิชชูสำหรับทำความสะอาด ไฟฉายสำหรับให้แสงสว่างในกรณีที่จำเป็นระหว่างเดินทางและมีสำรองไว้กรณีที่ไฟฟ้าดับ เป็นต้น อุปกรณ์ที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นนี้ จำเป็นต้องมีการจัดเตรียมให้พร้อมและมีความสมบูรณ์พร้อมที่จะใช้งาน นอกจากการเตรียมสื่อและอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้พร้อมแล้ว ยานพาหนะและคนขับรถยนต์ที่ต้องพาไปยังสถานบริการที่จัดกิจกรรม มีการนัดหมายเวลากับผู้วิจัยอย่างชัดเจนและตรงต่อเวลา ทั้งนี้เนื่องจากมีข้อจำกัดเรื่องเวลาในการทำงานของพนักงาน ส่วนใหญ่เลิกงานเวลา 17.00 น. และเพื่อความสะดวกของกลุ่มเป้าหมายได้มีโอกาสพักผ่อนรับประทานอาหารและพักผ่อนหลังเลิกงานก่อนเข้าร่วมกิจกรรม ผู้วิจัยจึงนัดหมายพนักงานเข้าร่วมกิจกรรมระหว่างเวลา 18.00 - 20.00 น. ดังนั้นการนัดหมายกับคนขับรถที่ต้องไปถึงสถานบริการน้ำมันที่นัดหมายไว้ต้องตรงต่อเวลา

การเตรียมอุปกรณ์และสื่อสำหรับการดำเนินกิจกรรมจะต้องนำไปทุกชนิด และในจำนวนที่มากพอ ซึ่งพบว่าการเตรียมสื่อและอุปกรณ์เผื่อไว้ในจำนวนที่มากกว่าจำนวนกลุ่มเป้าหมายมีผลดีเพราะขณะทำกิจกรรมหากจำนวนกลุ่มเป้าหมายมีมากกว่าที่นัดหมายไว้ อุปกรณ์ที่มีจำนวนจำกัดอาจไม่เพียงพอหรือหมดก็จะเป็นการขาดแคลนได้

2.3 การเตรียมสถานที่สำหรับการจัดกิจกรรม

การเตรียมสถานที่สำหรับการจัดกิจกรรม ได้มีการเตรียมการล่วงหน้า เริ่มตั้งแต่ช่วงเวลาของการไปประสานงานกับผู้จัดการหรือเจ้าของกิจการ การพิจารณาถึงความเหมาะสมของสถานที่จัดกิจกรรมเช่น มีแสงสว่างชัดเจน มีหลอดไฟให้แสงสว่างเพียงพอ เป็นบริเวณที่ไม่มียอดกังหันเพราะแสงไฟและเสียงดังของรถบกววนกลุ่มเป้าหมายขณะเข้าร่วมกิจกรรม ไม่ติดกับห้องน้ำที่อาจส่งกลิ่นเหม็นรบกวนสมาธิของกลุ่ม สถานที่ที่ใช้จัดกิจกรรมต้องไม่เป็นจุดที่รบกวนลูกค้าที่มาใช้บริการของสถานบริการน้ำมัน มีหลังคาที่กันแดดและกันหมอกได้ นอกจากการเตรียมสถานที่สำหรับการจัดกิจกรรมที่เหมาะสม ลักษณะของสถานที่จัดกิจกรรมสามารถจัดให้กลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมนั่งกับพื้นเป็นรูปวงกลม ทุกคนต้องนั่งหันหลังให้กับถนนหรือหน้าลานที่มีความพลุกพล่านของรถและคนที่มาเติมน้ำมันตลอดเวลา ซึ่งการจัดให้นั่งรวมกลุ่มในลักษณะดังกล่าวช่วยให้กลุ่มเป้าหมายมีสมาธิและถูกรบกวนน้อยที่สุด

การเตรียมสถานที่ให้มีความเหมาะสมในการจัดกิจกรรม ส่งผลต่อการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายมากที่สุด ผู้วิจัยจึงต้องเป็นผู้พิจารณาความเหมาะสมด้วยตนเอง แม้ว่าบางครั้งผู้จัดการหรือเจ้าของกิจการจะเป็นผู้ตัดสินใจว่าควรใช้บริเวณใดของสถานประกอบการน้ำมัน มีหลายแห่งที่ผู้วิจัยไม่ได้จัดกิจกรรมในสถานที่ตามที่ผู้จัดการหรือเจ้าของกิจการแนะนำ เนื่องจากมีสภาพไม่เหมาะสมต่อการจัดกิจกรรม เช่น มีแสงสว่างไม่เพียงพอ เป็นบริเวณที่รถวิ่งผ่านหรือใกล้กับบริเวณจำหน่ายน้ำมันมากเกินไปและมีคนพลุกพล่าน

2.4 การประสานงานกับเจ้าของกิจการหรือผู้จัดการสถานประกอบการน้ำมัน

การประสานงานกับเจ้าของกิจการหรือผู้จัดการสถานประกอบการน้ำมัน ผู้วิจัยต้องใช้วิธีการขอความอนุเคราะห์และขอความร่วมมือในการจัดกิจกรรมที่ต้องใช้ทักษะการเจรจาและทำที่เป็นมิตร มีความหวังดีต่อพนักงานในสถานประกอบการน้ำมันและชี้แจงวัตถุประสงค์การจัดกิจกรรมที่ไม่กระทบกระเทือนกับธุรกิจการค้าและไม่มีเรื่องของกฎหมายมาเกี่ยวข้องเด็ดขาด เมื่อเจ้าของกิจการอนุญาตให้จัดกิจกรรมได้แล้ว ผู้จัดการจะเป็นผู้ดำเนินการต่อไปในการจัดหาสถานที่ การนัดหมายกลุ่มเป้าหมาย การให้ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มเป้าหมาย รวมถึงการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของพนักงานในสถานประกอบการและจำนวนพนักงานที่เข้าร่วมกิจกรรมหรือข้อมูลอื่นๆ เกี่ยวกับพนักงาน ซึ่งการประสานงานกับบุคคลดังกล่าว ทำให้ทราบสถานการณ์ความเคลื่อนไหวของพนักงานที่มีผลต่อการจัดกิจกรรม ในแต่ละแห่งมีการประสานงานอย่างต่อเนื่องกับเจ้าของกิจการหรือผู้จัดการอย่างน้อย 2-3 ครั้งก่อนถึงวันจัดกิจกรรม

การประสานงานกับเจ้าของกิจการ หรือผู้จัดการก่อนการดำเนินกิจกรรมเป็นสิ่งสำคัญมากและต้องให้ความสำคัญในขั้นตอนนี้ เพราะบุคคลดังกล่าวเป็นผู้มีสิทธิ์ขาดในการอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้จัดกิจกรรม รวมทั้งมีอำนาจสั่งการที่จะให้พนักงานเข้าร่วมกิจกรรมอีกด้วย

2.5 การประสานงานกับพนักงานในสถานประกอบการน้ำมัน

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้มีการสร้างความสัมพันธ์และความคุ้นเคยระหว่างผู้วิจัยกับกลุ่มพนักงานก่อนการจัดกิจกรรมทุกแห่ง ช่วงเวลาที่เหมาะสมในการเข้าไปประสานงานกับพนักงานคือหลังเวลา 18.00 น. เพราะพนักงานส่วนใหญ่เลิกงานแล้วและเข้าพักผ่อนอยู่ในบ้านพัก ในการไปประสานงานกับพนักงาน ผู้วิจัยต้องแจ้งกับผู้จัดการล่วงหน้าทุกครั้ง แม้ว่าจะเป็นช่วงเวลาหลังเลิก

งานแล้วก็ตาม เพราะผู้วิจัยเป็นบุคคลภายนอกที่ต้องเข้าไปในบ้านพักพนักงาน หรือพูดคุยกับพนักงานในบริเวณสถานีบริการน้ำมัน การประสานงานกับพนักงานทำให้ได้ข้อมูลของกลุ่มพนักงานที่เข้าร่วมกิจกรรมและข้อมูลของสถานีบริการน้ำมันที่ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น นอกจากนั้นยังทำให้ได้ข้อมูลเพิ่มเติมนอกเหนือจากข้อมูลผู้จัดการให้ไว้แล้วบางประการเช่น ความสามารถในการสื่อสารกันด้วยภาษาไทย หรือเคยมีใครหรือหน่วยงานใดเข้ามาจัดกิจกรรมการให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์ในสถานีบริการน้ำมันหรือไม่ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้เป็นผลดีต่อการเตรียมการก่อนจัดกิจกรรมในแต่ละแห่ง

ในการประสานงานกับพนักงานก่อนการจัดกิจกรรมในสถานีบริการทั้ง 10 แห่ง มีหลายแห่งที่สามารถเข้าไปประสานงานกับพนักงานได้ตลอดเวลาทั้งกลางวันและกลางคืน มีบางแห่งที่ต้องขออนุญาตเจ้าของกิจการหรือผู้จัดการก่อน เนื่องจากมีข้อห้ามบุคคลภายนอกเข้าไปในบ้านพักของพนักงานหรือ ห้ามไปรบกวนพนักงานขณะทำงาน

3. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการป้องกันเอดส์ ผู้วิจัยใช้กระบวนการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม (PRA) เป็นหลักและใช้หลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (PL) มาประสมประสานกันทำให้ได้รูปแบบในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในสถานีบริการน้ำมัน ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรม 8 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การละลายพฤติกรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีปฏิสัมพันธ์เบื้องต้นกับผู้วิจัยและกับเพื่อนๆ ที่เข้าร่วมกิจกรรมทุกคน โดยการแนะนำตัว การชี้แจงวัตถุประสงค์ของการมาจัดกิจกรรม การเชิญชวนให้ทุกคนร่วมรับประทานอาหารว่างหรือขนมขบเคี้ยว ในขั้นตอนการละลายพฤติกรรมดังกล่าวเป็นการเปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงออกโดยการพูด ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะทำให้กล้าแสดงออกขณะเข้าร่วมกิจกรรม และการรับประทานอาหารหรืออาหารว่างทำให้กลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมบางคนที่ยังไม่ได้รับประทานอาหาร ช่วยบรรเทาความหิวอาหารและทำให้พนักงานบางคนที่ยังไม่เคยพบผู้วิจัยคลายความกังวลลงได้

จากการดำเนินกิจกรรมทั้ง 10 แห่ง มีการประเมินความพร้อมของผู้เข้าร่วมกิจกรรมโดยสังเกตจากความพร้อมทางร่างกายของกลุ่มเป้าหมายว่ามีความสดชื่น กระปรี้กระเปร่า กระฉับกระเฉง หรือยังเหนื่อยล้า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความกล้าแสดงออกมากน้อยเพียงใด ในส่วน

ของการแนะนำตนของผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือการซักถามภูมิหลังของกลุ่มเป้าหมาย อาจทำก่อน ดำเนินกิจกรรมหรือภายหลังจากการดำเนินกิจกรรมเสร็จสิ้น ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและ สถานการณ์ในขณะนั้น

ขั้นตอนที่ 2 การนำเข้าสู่บทเรียน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีปฏิสัมพันธ์ กันมากขึ้นและเป็นการปูพื้นฐานของประเด็นที่จะพูดคุยกัน รวมทั้งเพื่อโน้มน้าวความสนใจของ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมให้มีสมาธิได้เร็วขึ้นและตรงประเด็นมากขึ้น มีสถานบริการน้ำมัน 8 แห่งที่ผู้วิจัย นำเข้าสู่บทเรียนโดยการเล่นเกม อีก 2 แห่งที่เหลือใช้ภาพถ่ายผู้ป่วยเอดส์และการใช้คำถาม เกี่ยวกับเอดส์ เกมที่ใช้เล่นมีอยู่สองเกมคือเกมรูปหัวใจและเกมต่อภาพปริศนา (Jigsaw) เกม ต่อรูปหัวใจมีวิธีการเล่นคือ แจกกระดาษรูปหัวใจผืนละ 1 ชิ้น หลังจากนั้นให้แต่ละคนนำ รูปหัวใจผืนที่ได้มาหาส่วนของหัวใจตนเองให้ได้ภายในเวลาจำกัด เมื่อหาหัวใจได้แล้ว ให้แต่ละคนอ่านคำพูดในรูปหัวใจและบอกความหมายของคำพูดที่เขียนอยู่ในหัวใจแต่ละดวง คำพูดที่ เขียนในรูปหัวใจคือคำว่า ดำลง เลือด เพียงหุบ รักษาไม่หาย โรคเอดส์ (กระดาษรูปหัวใจเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 12 เซนติเมตร ตัวหนังสือเขียนด้วยปากกาเคมีขนาดใหญ่) ซึ่งส่วนใหญ่ผู้วิจัยได้ เลือกเอาเกมต่อรูปหัวใจเป็นคู่ๆในการนำเข้าสู่บทเรียน เพราะว่าทุกคนได้มีส่วนร่วม เล่นง่าย คำพูดเขียนตัวใหญ่ จำนวนคนเล่นไม่มาก ขั้นตอนไม่ซับซ้อน คนที่อ่านไม่ออกก็เล่นได้ ขอให้ ตัวอักษรหรือหัวใจต่อกันได้สนิท เกมนี้ใช้เวลาประมาณ 5-7 นาที ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความรู้สึก สนุกสนานกับเกมต่อรูปหัวใจเป็นอย่างมาก สังเกตได้จากการพยายามหาหัวใจของตนเอง การ พยายามอ่านคำพูดและบอกความหมายในหัวใจที่ตนเองต่อได้ครบสมบูรณ์ กลุ่มเป้าหมายบางคู่ อ่านภาษาไทยได้ช้า เพื่อนคนอื่น ๆ มาช่วยอ่านข้อความ จากนั้นในกลุ่มช่วยกันบอกความหมาย ในหัวใจที่เพื่อน ๆ ต่อได้และทุกคนสามารถสรุปเนื้อหาของเกมได้ว่าเป็นเรื่องของเอดส์

ส่วนเกมต่อภาพปริศนา เป็นการให้ทุกคนช่วยกันต่อภาพให้ได้ในเวลาจำกัด โดยไม่ได้ แบ่งชิ้นส่วนให้ใครคนใดคนหนึ่ง (Jigsaw มีรูปการ์ตูน ที่พูดถึงการป้องกันเอดส์ จำนวน 100 ชิ้น) เกมนี้ใช้เล่นในกลุ่มที่มีคนจำนวนมาก มีการสื่อสารด้วยภาษาไทยได้ดี เกมนี้ใช้เวลาประมาณ 5-10 นาที กลุ่มเป้าหมายมีความรู้สึกสนุกสนานกับเกมต่อรูปปริศนาเป็นอย่างมากโดยสังเกตได้ จากความพยายามของคนในกลุ่ม ทุกคนช่วยกันต่อภาพอย่างขะมักเขม้น และเมื่อต่อเสร็จแล้วคน ในกลุ่มช่วยกันบอกโดยพร้อมเพรียงกันว่าในภาพปริศนาที่ต่อได้เขาพูดถึงอะไรบ้างและทุกคน เข้าใจตรงกันว่าเป็นเรื่องของเอดส์ อย่างไรก็ตาม การใช้เกมต่อภาพปริศนาก็ยังมีข้อจำกัดอยู่บ้าง

กล่าวคือ ตัวหนังสือมีขนาดเล็ก จำนวนขึ้นของภาพปริศนามีมากเกินไปทำให้เสียเวลา ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเลือกใช้เกมนี้กับกลุ่มเป้าหมายที่มีความพร้อมและเหมาะสม เช่น อ่านภาษาไทยได้คล่อง หรือจบชั้น ม.3 ขึ้นไป กลุ่มเป้าหมายที่ใช้เกมนี้จึงมีเพียงแห่งเดียว

ภาพผู้ป่วยเอดส์ที่ใช้เป็นสื่อในการนำเข้าสู่บทเรียน เป็นภาพถ่ายจริงจากหนังสือความรู้เกี่ยวกับเอดส์ เป็นภาพขนาดเล็ก ผู้ป่วยเอดส์ในภาพมีลักษณะผอมดำ มีตุ่มตามตัว มีรอยเชือราที่ลิ้น จากการใช้อย่างจริงของผู้ป่วยเอดส์ ทำให้ได้รับความสนใจจากกลุ่มเป้าหมายอย่างมาก พนักงานบางคนไม่เคยเห็นมาก่อน

การนำเข้าสู่บทเรียนของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในสถานบริการน้ำมันทั้ง 10 แห่ง ใช้การเล่นเกมต่อรูปหัวใจ เกมต่อภาพปริศนา (Jigsaw) การใช้ภาพผู้ติดเชื้อ และมีการใช้คำถาม ซึ่งการพิจารณาว่าจะใช้กิจกรรมใดมานำเข้าสู่บทเรียน ผู้วิจัยจะต้องประเมินจากสถานการณ์ในขณะนั้น เช่น ในบางครั้งมีการเตรียมเล่นเกมต่อภาพปริศนา (Jigsaw) เพื่อนำเข้าสู่บทเรียน แต่พบว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมกลับมีความสามารถในการใช้ภาษาไทยน้อย จึงต้องปรับเปลี่ยนเป็นการใช้เกมต่อรูปหัวใจแทน หรือหากกลุ่มเป้าหมายค่อนข้างมีอายุ ก็จะใช้คำถามหรือการใช้ภาพผู้ติดเชื้อเพื่อนำเข้าสู่บทเรียนแทนการเล่นเกม

ขั้นตอนที่ 3 การระดมความคิดและประสบการณ์เกี่ยวพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายทุกคนได้แสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ ซึ่งจะทำให้กลุ่มตระหนักว่าพฤติกรรมหรือการกระทำที่ทำให้เสี่ยงต่อการได้รับเชื้อเอชไอวี/เอดส์มีมากมาย ไม่ใช่เฉพาะการใช้เข็มฉีดยาเสพติดร่วมกันหรือการมีเพศสัมพันธ์กับหญิงขายบริการทางเพศเท่านั้น

หลังจากที่กลุ่มเป้าหมายได้ร่วมเล่นเกมและผู้วิจัยได้สรุปเกมเพื่อนำเข้าสู่บทเรียนทำให้ทุกคนในกลุ่มได้ให้ความสนใจมาที่เอดส์ ผู้วิจัยจึงเริ่มตั้งคำถามอย่างต่อเนื่องและเข้ากับบรรยากาศการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ลักษณะของคำถามเป็นคำถามปลายเปิดเท่านั้นเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายตอบในเชิงวิเคราะห์มากกว่าการตอบจากการจดจำ ตัวอย่างคำถามเช่น “เราไปทำอย่างไรบ้างจึงติดเอดส์” “เขาไปทำอย่างไรมาจึงติดเอดส์” “เราคิดว่าคนที่เขาเป็นเอดส์เขาไปทำอะไรมาจึงติดเอดส์” “เมื่อพูดถึงเอดส์นึกถึงอะไรบ้าง” หรือ “เขาไปมีพฤติกรรมอย่างไรจึงติดเอดส์” (เมื่อใช้คำว่า “พฤติกรรม” กลุ่มมักไม่เข้าใจต้องเปลี่ยนไปใช้คำว่า ทำอะไรหรือทำอะไรแทน) จากนั้นสมาชิกในกลุ่มจึงเริ่มสนทนากันและแสดงความคิดเห็น กลุ่มวิจัยเริ่มหัวเราะคิกคัก

เนื่องจากประเด็นพูดคุยเป็นเรื่องใกล้ตัวและรู้สึกสนุกสนานกับการพูดคุยเรื่องกิจกรรมทางเพศ กลุ่มเป้าหมายบางกลุ่มที่มีสมาชิกเป็นชนกลุ่มน้อยเริ่มที่จะสนทนากลุ่มย่อยเป็นภาษาถิ่น บางกลุ่มจึงมีการใช้ภาษาอย่างน้อย 3 ภาษาคือ ภาษากะเหรี่ยง ภาษาจีนฮ่อและภาษาไทย ผู้วิจัยฟังภาษากะเหรี่ยงและจีนฮ่อไม่เข้าใจ จึงให้กลุ่มหาข้อสรุปเรื่องการใช้ภาษาที่จะสื่อความหมายแล้วเข้าใจกันทุกคน กลุ่มจึงตกลงกันว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมพูดคุยในกลุ่มย่อยใช้ภาษาถิ่นของตนเองได้ แต่การสรุปให้กลุ่มใหญ่รับทราบเกี่ยวกับความคิดเห็นตนเองให้สื่อความหมายเป็นภาษาไทย ซึ่งทุกคนก็เห็นด้วย กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่ให้ตัวแทนคนไทยพื้นราบเป็นคนทำหน้าที่เขียนความคิดเห็นลงในกระดาษปฐพี กลุ่มเป้าหมายบางแห่งเขียนทั้งสามภาษา คือ ภาษาไทย ภาษาจีนฮ่อ และภาษากะเหรี่ยง กลุ่มเป้าหมายจากสถานบริการน้ำมัน 4 แห่งใช้วิธีวาดรูปภาพเพื่อเป็นการสื่อถึงพฤติกรรมเสี่ยงร่วมกับการเขียนตัวอักษรภาษาไทย เช่น เข็มฉีดยา ถุงยางอนามัยขาด ยาบ้า ยี่ห้อต่าง ๆ ภาพผู้หญิงพร้อมกับมีภาพหลอดไฟส่อง ปากจูบกัน บ้องกัญชา เป็นต้น การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงที่กลุ่มเป้าหมายส่งเสียงดังขึ้นมาก และมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนกันอย่างสนุกสนาน ส่วนใหญ่เป็นประเด็นการติดต่อของเอดส์ทางเพศสัมพันธ์ที่กลุ่มเป้าหมายอาจเคยเห็นหรือเคยกระทำ เช่น การเที่ยวหญิงบริการทางเพศ การไปเที่ยวสถานบริการทางเพศ การสำส่อนทางเพศและการเที่ยวไถ่หลง เป็นต้น

การสนทนาในกลุ่มหนึ่งมีลูกที่อายุมากซึ่งผ่านประสบการณ์ของชีวิตมามากได้พูดคุยให้กลุ่มฟังถึงมุมมองของชีวิตที่แตกต่างออกไปจากความเห็นของกลุ่มวัยรุ่นเกี่ยวกับสาเหตุของการติดเอดส์ว่า เด็กผู้หญิงในหมู่บ้านของลุงได้รับเชื้อเอชไอวี/เอดส์เพราะความยากจน พ่อและแม่ของเด็กต้องออกไปหางานทำในเมืองหรือไปทำงานรับจ้างที่อื่น ในหมู่บ้านจึงเหลือแต่เด็กและคนแก่ เด็กสาวในหมู่บ้านจึงออกจากหมู่บ้านมาหางานทำในเมือง งานที่ทำเป็นงานขายบริการทางเพศ เพื่อนำเงินมาช่วยเหลือจุนเจือทางบ้าน เพราะความยากจนและในสถานการณ์ที่ต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดของคนในครอบครัว ไม่มีทางเลือกในการหารายได้จึงต้องมาขายบริการทางเพศ ในที่สุดก็ติดโรคเอดส์และกลับมาจบชีวิตด้วยโรคเอดส์ในหมู่บ้าน

จากนั้นผู้วิจัยได้ถามกลุ่มถึงพฤติกรรมที่เป็นสาเหตุของการติดเอดส์ทางอ้อมซึ่งทุกกลุ่มได้เสนอความคิดเห็นที่เหมือนกัน เช่น การดื่มสุราจนเมาขาดสติแล้วไปเที่ยวหญิงบริการทางเพศ โดยขาดความตระหนักในการป้องกัน การเสพยาบ้าทำให้คึกคะนองมีความต้องการมีเพศสัมพันธ์ โดยเฉพาะยาบ้ายี่ห้อ WY หรือ พี จากนั้นกลุ่มได้เสนอความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนประสบการณ์

ที่มีความหลากหลายเพิ่มเติม ในระหว่างดำเนินกิจกรรมผู้วิจัยได้ใช้คำถามนำเพื่อเปิดประเด็นใหม่ๆ ตลอดเวลาจนครอบคลุมเนื้อหาของเรื่องโรคเอดส์ บางกลุ่มสามารถให้ประเด็นเกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงทั้งทางตรงและทางอ้อมเพิ่มมากถึง 21 ประเด็น แต่บางกลุ่มมีเพียง 11 ประเด็น และในบางกลุ่มแม้ว่าจะสรุปประเด็นของพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเอดส์ร่วมกันไปแล้ว แต่กลุ่มได้ขอเพิ่มประเด็นที่ยังค้างคาใจอยู่ให้กับสมาชิก ซึ่งผู้วิจัยไม่ขัดข้องเปิดให้เพิ่มประเด็นได้และก่อนที่จะให้กลุ่มร่วมกันจัดลำดับของพฤติกรรมเสี่ยงผู้วิจัยและสมาชิกสรุปผลงานร่วมกันเป็นครั้งสุดท้ายก่อนที่จะเข้าสู่กิจกรรมการให้คะแนนพฤติกรรมเสี่ยงต่อไป

จากการดำเนินกิจกรรมทั้ง 10 แห่ง ผู้วิจัยใช้คำถามเปิดประเด็น เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้แลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์ ซึ่งก็มีความแตกต่างกันในแต่ละแห่ง ถึงแม้ว่าจะมีการเตรียมคำถามไว้ แต่เมื่อถึงสถานการณ์จริง ต้องมีการปรับเปลี่ยนคำถามอยู่ตลอดเวลา โดยพิจารณาจากความสามารถทางการใช้ภาษาไทยของกลุ่มเป้าหมาย หากเห็นว่ากลุ่มมีแนวโน้มในการสื่อสารด้วยภาษาไทยได้ดี ก็จะใช้คำถามเพื่อเปิดประเด็นที่สามารถเข้าใจได้ง่ายประมาณ 1-2 ครั้ง หากกลุ่มเป้าหมายมีความสามารถทางการใช้ภาษาไทยน้อย ต้องพูดซ้ำ หรือขยายความเพื่อให้เข้าใจคำถามได้ง่ายขึ้น นอกจากนั้นยังพบว่ากลุ่มเป้าหมายบางแห่งมีการเสนอความคิดเห็นโดยใช้การวาดรูปแทนการเขียนอีกด้วย

ขั้นตอนที่ 4 การให้ค่าคะแนนพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้ร่วมกันวิเคราะห์ความเสี่ยงและโอกาสเสี่ยงต่อการได้รับเชื้อเอชไอวี/เอดส์ มีการอภิปรายถกเถียงกันถึงพฤติกรรมเสี่ยงแต่ละประเด็น ซึ่งจะช่วยให้กลุ่มมีความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ และมีความตระหนักเกี่ยวกับการกระทำที่เสี่ยงต่อการได้รับเชื้อเอชไอวี/เอดส์มากหรือน้อยต่างกันอย่างไร ด้วยความเป็นเหตุเป็นผล

จากการที่กลุ่มได้ร่วมกันระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมที่จะนำไปสู่การติดเอดส์ ในขั้นตอนที่ 3 แล้ว ผู้วิจัยให้กลุ่มร่วมกันวิเคราะห์ความเสี่ยงของแต่ละพฤติกรรมโดยการให้ค่าคะแนน หากกลุ่มเห็นว่าพฤติกรรมใดมีโอกาสติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์มากให้คะแนนได้สูงสุด 10 คะแนนและหากกลุ่มเห็นว่ามีความเสี่ยงน้อยก็ให้คะแนนลดลงได้หรือหากกลุ่มเห็นว่าไม่เสี่ยงเลยไม่ต้องให้คะแนน การให้คะแนนโดยใช้ก้อนหินแทนการเขียนคะแนน หิน 1 ก้อน เท่ากับ 1

คะแนน เหตุผลที่ใช้หินเพื่อความสะดวกในการปรับเปลี่ยนคะแนนเมื่อกลุ่มแสดงความคิดเห็น การปรับเปลี่ยนและโยกย้ายคะแนนทำได้โดยง่าย เพียงแต่หยิบออกและเพิ่มก้อนหินเท่านั้น

ผู้วิจัยเป็นผู้คอยตั้งประเด็นไม่ให้นักลุ่มวิเคราะห์ไปผิดประเด็นและมีบทบาทเป็นผู้กระตุ้นที่จะทำให้นักลุ่มมีการสลับไหลทางความคิดที่ถูกต้องและต่อเนื่องตลอดการดำเนินกิจกรรม โดยการ ใช้คำถามกระตุ้นเป็นระยะ ๆ ตลอดเวลา ในช่วงแรกผลจากการให้ค่าคะแนนความเสี่ยงของ พฤติกรรมพบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกกลุ่มให้คะแนนพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ มากน้อยแตกต่างกัน พฤติกรรมเสี่ยงที่กลุ่มให้ค่าคะแนนความเสี่ยงสูงเกือบทุกกลุ่มคือการเที่ยว หญิงขายบริการทางเพศ การขึ้นครุ การสำส่อนทางเพศ การมั่วเพศ การใช้เข็มฉีดยาเสพติดร่วมกัน การเมาสุราชาดสติและการมีเพศสัมพันธ์ไม่ใส่ถุงยางอนามัย การให้ค่าคะแนนของพฤติกรรม มีความชัดเจนสามารถนับได้ มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมบางกลุ่มที่วางหินเป็นกอง ๆ ทำให้ประเมินด้วย สายตาไม่ได้ว่าพฤติกรรมใดมีความเสี่ยงแตกต่างกันเท่าไร ผู้วิจัยจึงได้อธิบายเกี่ยวกับการให้ค่า คะแนนที่ต้องกำหนดให้คะแนนเต็ม 10 เพื่อต้องการให้เห็นคะแนนที่นับได้และมีความแตกต่างที่ ชัดเจนในแต่ละพฤติกรรม กลุ่มได้ตกลงกันเกี่ยวกับการให้คะแนนใหม่และปรับเปลี่ยนการให้ คะแนน เมื่อกลุ่มร่วมกันให้คะแนนความเสี่ยงอย่างอิสระจนครบทุกพฤติกรรมแล้ว ผู้วิจัยทำการ จดบันทึกคะแนนไว้ จากนั้นผู้วิจัยได้ร่วมกับกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมสรุปร่วมกันอีกครั้งในแต่ละ พฤติกรรมมีความเสี่ยงได้อย่างไรและแต่ละประเด็นควรให้คะแนนความเสี่ยงที่เป็นจริง ซึ่งในช่วง ของการสรุปค่าคะแนน ผู้วิจัยจะให้ความรู้เกี่ยวกับเอดส์สอดแทรกเพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องของ กลุ่มและทำให้มีการปรับเปลี่ยนค่าคะแนนในแต่ละพฤติกรรม ช่วงที่สองหลังจากที่ได้ให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงแล้วมีทั้งปรับคะแนนเพิ่มขึ้นและปรับคะแนนลดลง จนกระทั่ง เป็นที่เข้าใจถูกต้องตรงกัน จากนั้นผู้วิจัยให้นักลุ่มนับก้อนหินในแต่ละข้อแล้วเขียนเป็นตัวเลขเท่ากับ จำนวนก้อนหินทางขวามือสุดทุกข้อ จากนั้นผู้วิจัยจึงให้นักลุ่มช่วยกันวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของ พฤติกรรมเสี่ยงโดยการลากเส้นแสดงความสัมพันธ์เป็นลำดับต่อไป

ผลจากการระดมความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมายในการให้ค่าคะแนนพฤติกรรมเสี่ยงต่อ การติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ พฤติกรรมที่กลุ่มส่วนใหญ่เห็นว่าเสี่ยงอันดับแรกได้แก่ พฤติกรรมการ เที่ยวหญิงขายบริการ การสำส่อนทางเพศและการใช้เข็มฉีดยาเสพติดร่วมกัน และเมื่อกลุ่มได้ให้ ค่าคะแนนความเสี่ยงของพฤติกรรมที่มีความเสี่ยงสูงคือให้ค่าคะแนนอยู่ระหว่าง 7-10 คะแนน คือ

พฤติกรรมการสื่อสารทางเพศ การใช้เข็มฉีดยาเสพติดร่วมกัน การเที่ยวหญิงขายบริการทางเพศ การเที่ยวหญิงขายบริการทางเพศแอบแฝง เป็นต้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น วิธีการให้คำแนะนำของแต่ละแห่งจะมีความแตกต่างกันบ้าง เช่น บางแห่งให้คำแนะนำที่ละเอียด ละเอียด ประเด็น บางแห่งให้คำแนะนำในพฤติกรรมที่กลุ่มเห็นว่าเสี่ยง โดยไม่เรียงประเด็น และมีหลายแห่งที่ต่างคนต่างให้คำแนะนำ ทำให้การให้คำแนะนำมีหลายรูปแบบ แต่ถึงกระนั้นก็สามารถหาข้อยุติได้ในที่สุด ซึ่งหากเข้มงวดในวิธีการเกินไปอาจทำให้เสียบรรยากาศและทำให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความกังวลว่าตนเองทำถูกต้องหรือไม่ วิธีการให้คำแนะนำจึงสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม

ขั้นตอนที่ 5 การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายตระหนักว่าพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการได้รับเชื้อเอชไอวี/เอดส์มีทั้งพฤติกรรมทางตรงและพฤติกรรมทางอ้อม และพบอีกว่าในแต่ละพฤติกรรมมีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงถึงกันได้ทั้งนั้น ไม่ใช่เฉพาะกลุ่มนิยมนิยมมีเพศสัมพันธ์กับหญิงขายบริการทางเพศหรือกลุ่มที่มีพฤติกรรมเสพยาเสพติดชนิดใช้เข็มร่วมกันเท่านั้น

เพื่อให้กลุ่มได้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นและร่วมกันวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของพฤติกรรมเสี่ยงว่าพฤติกรรมใดเมื่อเกิดขึ้นแล้วทำให้เกิดพฤติกรรมต่อเนื่องจนถึงการติดเชื้อหรือเป็นต้นเหตุของพฤติกรรมเสี่ยงซึ่งกันและกัน โดยให้กลุ่มช่วยกันลากเส้นเชื่อมโยงพฤติกรรมที่มีความสัมพันธ์กัน ใช้ข้อมูลในแผ่นกระดาษที่ได้ร่วมกันเขียนพฤติกรรมเสี่ยงและให้คำแนะนำไว้แล้วและใช้หัวลูกศรเป็นตัวกำหนดทิศทาง จากการสังเกตการทำงานของกลุ่มต่าง ๆ จะเห็นว่าในจากสถานบริการน้ำมันทั้ง 10 แห่ง ว่าครึ่งหนึ่งที่ยอมให้เพื่อนในกลุ่ม 1 คนเป็นผู้ทำหน้าที่ลากเส้นตามที่เพื่อนบอก ส่วนสถานบริการน้ำมันที่เหลือต่างคนต่างลากเส้นตามที่ตนเองเห็นว่ามี ความสัมพันธ์กัน ซึ่งก็ถือว่าใช้ได้ทั้งสองวิธี ขึ้นอยู่กับการมีภาวะผู้นำของสมาชิกในแต่ละกลุ่ม

ผลการลากเส้นเชื่อมโยงความสัมพันธ์พฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ของแต่ละแห่งผลออกมามีคำตอบที่เหมือนกันคือพฤติกรรมการดื่มสุราจนขาดสติทำให้น่าไปสู่การมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ทั้งทางตรงและทางอ้อมได้มากที่สุด รองลงมาเป็นการเสพยาบ้าแล้วทำให้มีความคิดคะนองและมีความต้องการทางเพศสูง ซึ่งจะนำไปสู่การมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ได้ ผลจากการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์มีทั้งพฤติกรรมเสี่ยงทางตรงและเสี่ยงทางอ้อม ในบางพฤติกรรมหรือการ

กระทำบางอย่างอาจจะไม่สัมพันธ์กัน เช่น การใช้ของมีคมร่วมกัน การดื่มน้ำแก้วเดียวกัน การติดจากแม่สู่ลูก ส่วนใหญ่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นวัยรุ่นพฤติกรรมที่เชื่อมโยงจึงเป็นพฤติกรรมที่ใกล้เคียงกับกลุ่มวัยรุ่น จากนั้นผู้วิจัยถามกลุ่มเพื่อการสรุปอีกครั้งว่าในแต่ละพฤติกรรมมีความสัมพันธ์กันอย่างไรและมีสาเหตุหลักอะไรที่ทำให้เกิดการเชื่อมโยงของแต่ละพฤติกรรมได้ เพื่อความเข้าใจตรงกันและเป็นการสรุปผลงานร่วมกัน

การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ โดยวิธีการลากเส้นมี 2 รูปแบบ แบบแรก ให้ตัวแทนในกลุ่มเป็นผู้ลากเส้นตามที่เพื่อนบอก แบบที่สอง เป็นการร่วมมือกันลากเส้น ใครเห็นว่าพฤติกรรมใดเชื่อมโยงกันก็จะลากเส้นด้วยตนเอง ซึ่งการกระทำทั้งสองแบบ มีผลที่ไม่แตกต่างกัน กล่าวคือมักจะลงเอยด้วยการเม้าดสติ และการเสพยาบ้าที่นำไปสู่การมีพฤติกรรมเสี่ยงอื่น ๆ ได้มากที่สุด

ขั้นตอนที่ 6 การฝึกทักษะการใช้ถุงยางอนามัยเพื่อป้องกันการติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีทักษะการใช้ถุงยางอนามัยเพื่อป้องกันเอดส์ที่ถูกต้อง

ผู้วิจัยตั้งคำถามปลายเปิดนำเข้าสู่ประเด็น เช่น “พวกเราคิดว่าจะป้องกันเอดส์ได้อย่างไร” หรือ “หากจะมีเพศสัมพันธ์ต่อไปทุกครั้งทุกคนจะป้องกันได้อย่างไร” สมาชิกในกลุ่มช่วยกันตอบและส่วนใหญ่ตอบคล้ายๆ กันคือ “ใช้ถุงยางอนามัย” และมีบางคนก็ตอบเกี่ยวกับการไม่เที่ยวผู้หญิงขายบริการ จากนั้นผู้วิจัยถามกลุ่มต่อว่า “ห้ามไม่ให้คนมีเพศสัมพันธ์ได้หรือไม่” ซึ่งหลายคนบอกว่า “ไม่ได้” ผู้วิจัยขยายความต่อการมีเพศสัมพันธ์เป็นเรื่องธรรมชาติแต่ต้องมีอย่างปลอดภัยจากโรคเอดส์ โดยการใช้ถุงยางอนามัยทุกครั้งที่มีเพศสัมพันธ์ การใช้ถุงยางอนามัยนอกจากเป็นวิธีการป้องกันการแพร่หรือการรับเอดส์ได้ยังสามารถป้องกันการได้รับเชื้ออื่นๆ ที่มีสาเหตุมาจากการมีเพศสัมพันธ์อีกด้วย

ผู้วิจัยให้ทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้วยการหาอาสาสมัครสาธิตการใส่ถุงยางอนามัยที่ถูกต้องทำอะไร ผู้วิจัยได้แสดงหุ่นจำลองของอวัยวะเพศชายที่แข็งตัวเต็มที่ให้กลุ่มดู ผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นเพศหญิงเกือบทุกกลุ่มรู้สึกอาย ส่วนพนักงานขายจะหัวเราะอย่างขบขันเมื่อเห็นหุ่นจำลองอวัยวะเพศชาย บางกลุ่มผู้วิจัยได้ชี้แจงแทนการใช้หุ่นจำลองอวัยวะเพศชาย ในสถานบริการน้ำมันที่มีสตรีร่วมกิจกรรมด้วย สตรีจะไม่กล้าทดลองฝึกปฏิบัติกับหุ่นจำลองอวัยวะเพศชาย ผู้วิจัยจึงได้แยกกลุ่มผู้หญิงออกไปและชี้แจงแทนในการฝึกปฏิบัติแทน แต่อย่างไรก็ตาม

ในกลุ่มผู้หญิงมักไม่ให้ความสำคัญในการฝึกใส่ถุงยางอนามัยกับหุ่นจำลองอวัยวะเพศชาย ผู้วิจัยจึงได้ให้ข้อเสนอแนะและให้กลุ่มผู้หญิงช่วยกันวิเคราะห์ ในกรณีที่ผู้หญิงจะพกพาถุงยางอนามัยติดตัวเพื่อการป้องกันเอดส์สำหรับกรณีฉุกเฉินหรือมีเหตุจำเป็นเนื่องจากต้องทำงานในเวลากลางคืนที่มีความเสี่ยงต่อการกระทำทางเพศมากกว่าเวลากลางวัน ซึ่งกลุ่มถกเถียงกันบางกลุ่มเห็นด้วย เพราะเป็นเรื่องที่ไม่น่าอายอีกต่อไป แต่บางกลุ่มยังบอกว่าอายที่ต้องพกถุงยางอนามัย เพราะเกรงว่าจะถูกมองเป็นหญิงขายบริการทางเพศ

หลังจากที่อาสาสมัครสาธิตเสร็จแล้ว ผู้วิจัยได้สาธิตเพิ่มเติมเกี่ยวกับการใช้ถุงยางอนามัยที่ถูกต้องพร้อมทั้งเน้นขั้นตอนบางอย่างที่มักจะทำผิดพลาด เช่น การบีบปลายถุงยางเพื่อไล่ลม การถอดที่ระมัดระวังการเปื้อนสารคัดหลั่ง เป็นต้น จากนั้นให้สมาชิกในกลุ่มจับคู่กันโดยอิสระเพื่อฝึกปฏิบัติการใส่และถอดถุงยางอนามัยโดยใช้หุ่นจำลอง ในการฝึกปฏิบัติรอบแรกผู้วิจัยให้กลุ่มเป้าหมายปรึกษาและฝึกปฏิบัติกันเอง ในระหว่างการฝึกปฏิบัติ พนักงานสถานีบริการน้ำมันบางแห่งถามถึงการใส่ถุงยางอนามัย 2-3 ชั้นน่าจะช่วยป้องกันเอดส์ได้ดี ในประเด็นคำถามนี้ ผู้วิจัยชี้แจงถึงการใส่ถุงยางอนามัย 2 ชั้นป้องกันเอดส์ได้แต่ 3 ชั้นอาจจะหลุดได้ง่ายเพราะใส่ถุงยางหลายชั้นเกินไป และเพื่อความแน่ใจในประสิทธิภาพของถุงยางอนามัย ให้ดูที่วันหมดอายุของถุงยางดีกว่า ถุงยางที่ไม่หมดอายุประสิทธิภาพมีมากกว่าถุงยางที่หมดอายุแล้ว จากนั้นผู้วิจัยได้ตรวจสอบการฝึกปฏิบัติอีก 2-3 รอบจนมั่นใจได้ว่าทุกคู่ฝึกปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง จึงยุติการฝึกปฏิบัติ และมอบหนังสือความรู้เกี่ยวกับเอดส์ ภายในหนังสือมีวิธีการใส่และการถอดถุงยางที่ถูกวิธีให้ทุกคนได้อ่านและทดลองฝึกปฏิบัติเอง

จากขั้นตอนการฝึกทักษะการใช้ถุงยางอนามัยเพื่อป้องกันการติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์พบว่า ได้รับความสนใจเป็นอย่างยิ่งจากกลุ่มเป้าหมาย ทุกคนให้ความสนใจอุปกรณ์ประกอบการดำเนินกิจกรรมทั้งถุงยางอนามัยและหุ่นจำลองอวัยวะเพศชาย กลุ่มเป้าหมายมีความตั้งใจและมีความพยายามฝึกฝนตนเองโดยไม่มีใครย่อท้อ บางคนฝึกหลายรอบ โดยเฉพาะชนกลุ่มน้อยที่ให้ความสนใจมากเพราะหลายคนไม่เคยเห็นและไม่รู้จักถุงยางอนามัย จากการสังเกต ชนกลุ่มน้อยเกือบทั้งหมดขาดทักษะการใช้ถุงยางอนามัยที่ถูกต้อง ส่วนคนไทยพื้นราบบางคนมีทักษะการใช้ถุงยางอนามัย และบางคนได้ช่วยแนะนำวิธีการใส่ถุงยางอนามัยให้แก่เพื่อนๆ ซึ่งก็สามารถช่วยผู้วิจัยได้เป็นอย่างมาก

การฝึกทักษะการใช้ถุงยางอนามัยเพื่อป้องกันการติดเชื้อ มีวิธีการดำเนินกิจกรรมตามขั้นตอนการฝึกทักษะ ซึ่งการตัดสินใจว่าจะใช้วิธีการที่ผู้วิจัยสถิติให้ดู หรือใช้อาสาสมัครจากผู้เข้าร่วมกิจกรรมมาเป็นผู้สาธิตนั้น ขึ้นอยู่กับความรู้ และทักษะของผู้เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งเป็นการดีที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือผู้วิจัยแนะนำเพื่อน ๆ

ขั้นตอนที่ 7 การให้ความรู้ที่ถูกต้อง มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการติดต่อของเอดส์ที่ถูกต้องที่จะทำให้ไม่เกิดความเสี่ยงและกลัวจนกระทั่งรังเกียจผู้ติดเชื้อ และทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมตระหนักถึงการกระทำต่างๆ ที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ที่จะทำให้กลุ่มมีพฤติกรรมทางเพศที่ปลอดภัย การให้ความรู้ที่ถูกต้องผู้วิจัยจะทำความเข้าใจในขณะดำเนินกิจกรรมโดยแบ่งเป็นสามช่วงใหญ่ ๆ ตามกิจกรรม ดังนี้

ครั้งแรก เป็นช่วงที่กลุ่มสรุปความเสี่ยงของพฤติกรรมโดยการให้น้ำหนักความเสี่ยงเป็นคะแนน ผู้วิจัยใช้วิธีการถามที่ละพฤติกรรมเรียงจากพฤติกรรมที่หนึ่งถึงพฤติกรรมข้อสุดท้ายในแต่ละพฤติกรรมผู้วิจัยจะทบทวนร่วมกับกลุ่มในเรื่องของการมีโอกาสหรือความถี่ในการกระทำบ่อยแค่ไหนที่จะนำไปสู่การได้รับเชื้อเอชไอวี/เอดส์ หรือในบางพฤติกรรมมีโอกาสรับเชื้อเอชไอวี/เอดส์ได้ทันทีแม้จะมีพฤติกรรมนั้นเพียงครั้งเดียว และในบางกรณีที่ผู้ร่วมกิจกรรมยังมีความรู้เกี่ยวกับการติดต่อของเอดส์ที่ไม่ถูกต้องเช่น การอยู่ใกล้ชิดผู้ติดเชื้อ การใช้ห้องน้ำร่วมกัน การดื่มน้ำแก้วเดียวกัน หรือการถูกยุงกัด ผู้วิจัยจะใช้วิธีทบทวนกับกลุ่มตามหลักวิชาการที่มีความเป็นเหตุเป็นผลให้กลุ่มมีความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้อง ซึ่งจะนำไปสู่การอยู่ในสังคมเดียวกันได้อย่างเป็นสุข ไม่รังเกียจผู้ติดเชื้อ ผลจากการให้ความรู้ดังกล่าวส่งผลให้น้ำหนักความเสี่ยงในบางพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไป แต่ในบางพฤติกรรมที่ไม่เปลี่ยนแปลงคะแนนเพราะกลุ่มเองมีความรู้และตระหนักว่าพฤติกรรมนั้น ๆ มีความเสี่ยงมากจริง ๆ

ครั้งที่สอง เป็นการให้ความรู้หลังจากที่ผู้ร่วมกิจกรรมได้ช่วยกันวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ การให้ความรู้ในช่วงนี้ส่วนใหญ่เป็นการใช้คำถามให้กลุ่มได้คิดให้ลึกและกว้างออกไป สมาชิกภายในกลุ่มสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของแต่ละพฤติกรรมได้ในระดับหนึ่ง แต่หากมีการใช้คำถามกระตุ้นให้คิดตลอดเวลาร่วมกับการสรุปร่วมกันตามโอกาสที่จะเกิดพฤติกรรมนำไปสู่การเชื่อมโยงพฤติกรรมเสี่ยงต่าง ๆ เข้าสู่ตนเอง สมาชิกสามารถหาคำตอบได้ด้วยตนเองว่าทำไมเอดส์จึงแพร่ระบาดในวงกว้างอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

ครั้งที่สาม เป็นการให้ความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับการป้องกันการได้รับและแพร่กระจายของ เอดส์โดยการใช้ถุงยางอนามัยที่ถูกวิธี การเก็บรักษา ในขณะนี้เน้นหนักการฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง และทุกคนจะถูกประเมินทักษะการใช้ถุงยางอนามัย บางคนมีทักษะแล้วให้เป็นผู้ช่วยผู้วิจัยในการ แนะนำวิธีการใช้ถุงยางอนามัยแก่เพื่อน ๆ

การให้ความรู้ในการจัดกิจกรรมครั้งนี้ ส่วนใหญ่จะอยู่ในช่วงของการให้คำแนะนำ ความเสี่ยงและการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ เพราะในช่วงดังกล่าวกลุ่มมักจะมีความรู้ที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับการติดต่อของโรคเอดส์และความสัมพันธ์ของพฤติกรรมเสี่ยง นอกจากนั้นยังต้องมีการให้ความรู้ ในช่วงการฝึกทักษะการใช้ถุงยางอนามัยที่ถูกต้อง เนื่องจากพนักงานส่วนใหญ่โดยเฉพาะ ชนกลุ่มน้อยขาดความรู้และทักษะในการใช้ถุงยางอนามัยที่ถูกต้อง

ขั้นตอนที่ 8 การสรุปบทเรียน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ทบทวน ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคเอดส์ การได้ทบทวนทักษะการใช้ถุงยางอนามัยที่ถูกต้อง และการ สรุปผลงานกลุ่มจากการจัดกิจกรรมทั้งหมดเป็นการกระตุ้นให้กลุ่มได้ตระหนักต่อเอดส์ การสรุป บทเรียนผู้วิจัยใช้คำถามปลายเปิด เช่น "ในวันนี้เราพูดคุยกันในเรื่องอะไรบ้าง" "เอดส์ติดต่อกันได้ อย่างไร" "เราไปทำอย่างไรบ้างจึงติดเอดส์" "เราจะป้องกันเอดส์ได้อย่างไร" เป็นต้น ในการใช้ คำถามลักษณะดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลเนื้อหาทั้งหมดหลังจากการจัดกิจกรรมทันที วิธีการถามไม่เจาะจงคำตอบเป็นรายบุคคลเพราะไม่ต้องการให้เกิดความกดดัน ผู้เข้าร่วมกิจกรรม มักจะตอบพร้อม ๆ กันหลายคน หลังจากนั้นผู้วิจัยจึงอธิบายสรุปแต่ละประเด็นเป็นอย่างนี้ทุกแห่ง ไป ก่อนจากกันผู้วิจัยได้กำชับกับผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกแห่งเกี่ยวกับความรู้เรื่องโรคเอดส์ว่า "ทุกคน ศึกษาหาความรู้ได้ตลอดเมื่อมีเวลา แต่สิ่งที่ทุกคนต้องกระทำทุกครั้งที่มีเพศสัมพันธ์คือการใส่ ถุงยางอนามัยเพื่อป้องกันการติดเอดส์โดยไม่ต้องรอเวลาเหมือนกับความรู้ การมีเพศสัมพันธ์เป็น ธรรมชาติของคน การห้ามไม่ให้คนมีเพศสัมพันธ์ทำไม่ได้ วิธีการที่ดีที่สุดในขณะนี้คือมีสติในขณะมี เพศสัมพันธ์"ก่อนจะจบการดำเนินกิจกรรม ผู้วิจัยได้มอบหนังสือภาพการ์ตูนที่กล่าวถึงผู้ติดเชื้อให้ กลุ่มได้แลกเปลี่ยนกันอ่านและขอให้เห็นใจผู้ติดเชื้อเพราะจากกิจกรรมจะเห็นว่าเอดส์ไม่ได้น่ากลัว อย่างที่คิดและมีการติดต่อตามที่ได้เรียนรู้กันมา การติดต่อของเอดส์จะขึ้นอยู่กับพฤติกรรมส่วนตัว ไม่ใช่การทำงานหรือการอยู่ร่วมกัน และสุดท้ายเป็นการขอบคุณทุกคนที่ร่วมกิจกรรมตั้งแต่ต้น จนถึงจบโดยไม่มีใครปลีกตัวไปไหนหรือกลับไปก่อน พร้อมกับมอบถุงยางอนามัยที่เหลือจากการ สาธิตทั้งกล่องให้กับผู้เข้าร่วมกิจกรรม ส่วนใหญ่มอบให้ผู้ที่มีอายุสูงสุดไว้แจกเพื่อน ๆ บางแห่งจะ

แบ่งให้ทุกคน คนละเท่า ๆ กัน ซึ่งแล้วแต่ความต้องการของกลุ่มว่าต้องการให้แจกถุงยางอนามัยแบบไหน

การสรุปบทเรียนนอกจากทำให้กลุ่มได้ทบทวนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ และทบทวนเกี่ยวกับทักษะการใช้ถุงยางอนามัยที่ถูกต้องแล้ว ยังทำให้เกิดสัมพันธภาพและความผูกพันระหว่างกลุ่มเป้าหมายและผู้วิจัย เนื่องจากในวิถีชีวิตการทำงาน กลุ่มเป้าหมายขาดคนให้ความสนใจและเอาใจใส่แก่พวกเขาเหล่านั้น

4. การวิเคราะห์ผลการสร้างความตระหนักจากการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

4.1 พฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ ของพนักงานในสถานบริการน้ำมัน

ผู้วิจัยวิเคราะห์พฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ ของพนักงานสถานบริการน้ำมันโดยการประเมินภาพรวมจากข้อมูลที่ได้รับมาหลายด้านได้แก่ กิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่กลุ่มได้นำเสนอการให้คะแนนพฤติกรรมเสี่ยงจำนวน 10 แห่ง ข้อมูลการสัมภาษณ์เจาะลึกพนักงานสถานบริการน้ำมันจาก 8 แห่งรวม 20 คนและข้อมูลจากการสังเกตการจดบันทึก ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างดำเนินกิจกรรม มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการให้ความรู้ทำให้กลุ่มเป้าหมายทราบถึงโอกาสในการได้รับเชื้อเอชไอวี/เอดส์ ที่เกิดจากการกระทำที่ตนเองคิดว่าไม่เสี่ยง แต่แท้จริงแล้วมีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ ซึ่งอาจจะเป็นการกระทำที่เสี่ยงมาก เช่น การนิยมไปเที่ยวหญิงชายบริการทางเพศ หรือการไม่นิยมใส่ถุงยางอนามัย และในบางพฤติกรรมที่กลุ่มคิดว่ามีความเสี่ยงน้อยอาจนำไปสู่พฤติกรรมที่มีความเสี่ยงมาก หรือไปมีพฤติกรรมเสี่ยงอื่น ๆ ได้ เช่น การดื่มสุราจนขาดสติ หรือการเสพยาบ้า ซึ่งประเด็นดังกล่าวข้างต้นนอกจากกลุ่มจะได้ทราบถึงความเสี่ยงของบางพฤติกรรมในกลุ่มตนเองแล้ว ผู้วิจัยก็ได้ทราบถึงลักษณะนิสัย และพฤติกรรมทางเพศของกลุ่มด้วย ซึ่งทำให้ผู้วิจัยเข้าใจพฤติกรรมเสี่ยงของกลุ่มเป้าหมายได้ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

4.2 ความรู้ ความเข้าใจและความตระหนักต่อเอดส์ของพนักงาน

จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการประเมินผลระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม พบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมได้รับความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับโรคเอดส์มากยิ่งขึ้น จากเดิมที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความรู้เกี่ยวกับเอดส์หลายประเด็นที่ไม่

ถูกต้อง ระยะแรกของการร่วมกิจกรรม กลุ่มได้เสนอพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ตามความรู้ที่แต่ละคนเคยรับรู้มาก่อน แต่หลังจากที่ได้ใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมให้กลุ่มได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ให้ค้นหาคำตอบด้วยกิจกรรมที่สร้างบรรยากาศการเรียนรู้แบบไม่เป็นการมีปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่มอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา มีความยืดหยุ่นสูงและมีความเป็นประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นภายในกลุ่ม มีการใช้สื่อการเรียนรู้ที่ปรับเปลี่ยนเคลื่อนย้ายได้ตลอดเวลา และการมีวิทยากรให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ทำให้กลุ่มพนักงานมีความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ทำให้เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ โดยการให้คำแนะนำความเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์เพิ่มมากยิ่งขึ้นในพฤติกรรมที่มีความเสี่ยงจริงและให้คำแนะนำน้อยลงเมื่อพฤติกรรมนั้นมีความเสี่ยงน้อยหรือไม่มีความเสี่ยงเมื่อพฤติกรรมนั้นไม่ใช่พฤติกรรมเสี่ยง

จากการที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้หาความสัมพันธ์ของพฤติกรรมต่างๆ ที่มีโอกาสเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์เดิมของตนเอง ทั้งประสบการณ์ที่เกิดโดยตรงและจากการได้เห็นได้ยินมาแลกเปลี่ยนภายในกลุ่ม จึงเกิดความหลากหลายในความคิดเห็นและความจริงที่ส่วนใหญ่ยอมรับ ทำให้เกิดความเข้าใจจากการได้วิเคราะห์ร่วมกัน ผลงานที่ได้ออกมาจึงเป็นพฤติกรรมที่พบภายในกลุ่มตนเอง ทำให้เข้าใจถึงพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ที่แท้จริง และตระหนักว่าเอดส์เป็นเรื่องที่ใกล้ตัวมากยิ่งขึ้น ประกอบกับการอธิบายเชื่อมโยงพฤติกรรมของวิทยากรทำให้กลุ่มมีความรู้ ความเข้าใจและมีความตระหนักในการป้องกันตนเองจากเอดส์โดยพยายามเรียนรู้วิธีการใช้ถุงยางอนามัยที่ถูกต้องเพื่อป้องกันเอดส์ในขณะร่วมกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

5.การติดตามประเมินผล

ผู้วิจัยได้ติดตามประเมินผลการจัดกิจกรรมกับพนักงานในสถานบริการน้ำมัน จำนวน 10 แห่ง เมื่อเดือนมีนาคม 2544 หลังจากได้จัดกิจกรรมไปแล้วประมาณ 1 ปี เพื่อศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมການป้องกันเอดส์ในระยะยาวภายหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ผลการศึกษามีรายละเอียดเรียงลำดับสถานบริการน้ำมันจำนวน 10 แห่ง ดังนี้

สถานบริการน้ำมันแห่งที่ 1 พบพนักงานที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมเพียง 1 คน ชื่อทูล (นามสมมุติ) ทำงานอยู่แผนกล้างรถ ลักษณะการทำงานทำต้องเปียกน้ำเป็นประจำ จึงมีอาการป่วยเป็นโรคเท้าเปื่อย ทูลจึงขอออกจากงานกลับไปพักผ่อนที่บ้านเกิดหลังจัดกิจกรรมได้ประมาณ

4 เดือนและพักผ่อนอยู่บ้านเกิด ประมาณ 5-6 เดือนจึงได้กลับมาทำงานที่เดิมในตำแหน่งเดิมอีกครั้งหนึ่งและเข้ามาทำงานได้ 3 เดือนเศษ ปัจจุบันเริ่มมีอาการเท้าเปื่อยอีก ทูลเคยมีเพศสัมพันธ์กับเพื่อนหญิงโดยไม่ได้แต่งงานกัน 2 ครั้งที่บ้าน ทูลมีเพศสัมพันธ์กับเพื่อนหญิงเมื่อกลับภูมิลำเนาทุกครั้ง แต่ปัจจุบันหญิงคนดังกล่าวถูกบังคับให้ไปแต่งงานกับชายหมู่บ้านอื่นและเธอก็ได้ย้ายออกไปจากหมู่บ้านบนดอย เมื่อเพื่อนหญิงแต่งงาน ทูลจึงต้องกลับมาทำงานที่เดิม ในระหว่างการมีเพศสัมพันธ์กับเพื่อนหญิงทั้งสองครั้ง ทูลใช้ถุงยางอนามัยทุกครั้งและบอกด้วยว่าใช้ถุงยางเพื่อป้องกันการมีบุตรมากกว่าที่จะใช้เพื่อป้องกันเอดส์ ทูลมั่นใจว่าเพื่อนหญิงที่อยู่บนดอยไม่เป็นเอดส์ ยกเว้นผู้หญิงชาวเขาที่ลงมาทำงานในเมืองเท่านั้น เมื่อสอบถามความรู้ในการป้องกันเอดส์ ทูลตอบได้ถูกต้อง แต่เมื่อให้ทดลองใส่ถุงยางกับหุ่นจำลองอวัยวะเพศชาย ทูลไม่ยอมทดลองเนื่องจากมีความอาย เพราะว่าสถานที่ไม่อำนวยและมีคนพลุกพล่าน

สถานบริการน้ำมันแห่งที่ 2 ผู้วิจัยไม่พบพนักงานสถานบริการน้ำมันที่เคยผ่านการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อป้องกันการเอดส์เลยแม้แต่คนเดียว จากการสอบถามผู้จัดการทราบว่าพนักงานกลุ่มนั้นออกจากการงานภายหลังจากการจัดกิจกรรมได้ 2-3 เดือนเท่านั้น

สถานบริการน้ำมันแห่งที่ 3 พบพนักงานที่เคยเข้าร่วมกิจกรรม 1 คนเป็นพนักงานที่มีลักษณะคล้ายกับผู้ติดเชื้อเอดส์ เชื้อฟังคำสั่งที่หมอเคยบอกไว้ว่าห้ามมีเพศสัมพันธ์จะอายุสั้น จึงไม่เคยเที่ยวหญิงบริการหรือมีเพศสัมพันธ์ เพื่อการประเมินทักษะการใช้ถุงยางอนามัยที่ถูกต้อง ผู้วิจัยจึงได้ให้ทดลองทักษะการใช้ถุงยางอนามัยกับหุ่นจำลองอวัยวะเพศชาย พบว่าพนักงานคนนี้สามารถทำได้ถูกต้องเกือบทั้งหมด ยกเว้นวิธีการถอดถุงยางที่ขาดความระมัดระวังการเปื้อนสารคัดหลั่ง

สถานบริการน้ำมันแห่งที่ 4 พบว่ามีพนักงานที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมเหลืออยู่ 4 คนเป็นหญิง 3 คนชาย 1 คน คนอื่นๆย้ายไปทำงานของบริษัทเดิมที่สาขาอื่น 5-6 คนและลาออก 3 คน พนักงานที่ลาออกไปทำงานชั่วคราว 1 คน เป็นลูกจ้างชั่วคราว 1 คนและอีก 1 คนประสบอุบัติเหตุเพราะเมาสุราจึงทำงานไม่ได้ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์พนักงานหญิง 1 คน แต่งงานแล้วยังไม่มีบุตร สามีทำงานเป็นช่างไฟฟ้าของโรงแรมแห่งหนึ่ง ทำงานเป็นผลัดเช่นเดียวกัน บางครั้งผลัดกลางวัน บางครั้งกลางคืน สามีมีนิสัยชอบดื่มเหล้า เธอมั่นใจว่าสามีไม่เคยมีหญิงอื่น จึงไม่เคยใช้ถุงยางอนามัยเมื่อร่วมหลับนอนกับสามี

สถานีบริการน้ำมันแห่งที่ 5 พบว่ามีพนักงานที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 1 คน เป็นพนักงานที่ย้ายมาจากสถานีบริการน้ำมันแห่งที่ 2 ธีรัช(นามสมมุติ)เพศชายอายุ 32 ปี เมื่อออกจากที่ทำงานเดิมได้ไปอยู่กับหญิงมีฐานะดีคนหนึ่ง ทำหน้าที่เฝ้าสวนลำไยและเป็นสามีแบบลับ ๆ ของหญิงคนนั้น ทั้งสองคนมีเพศสัมพันธ์กันโดยไม่ใช้ถุงยางอนามัย ฝ่ายหญิงให้ธีรัชไปตรวจเลือดจนมั่นใจว่าไม่มีเชื้อเอชไอวี/เอดส์จึงไม่ใช้ถุงยางอนามัย ธีรัชเองก็มั่นใจว่าฝ่ายหญิงไม่มีเชื้อเอดส์ ธีรัชเคยถามฝ่ายหญิงเกี่ยวกับการตรวจเอดส์เธอบอกว่าไม่มีเชื้อเอดส์เพราะตรวจเป็นประจำอยู่แล้ว แต่ธีรัชไม่เคยเห็นผลตรวจนั้น ธีรัชและผู้หญิงคนดังกล่าวอยู่ด้วยกันประมาณ 1 ปี ธีรัชจึงหนีเธอออกมาทำงานสถานีบริการน้ำมันเช่นเดิมและไม่ได้พบกันอีก

สถานีบริการน้ำมันแห่งที่ 6 ผู้วิจัยไม่พบพนักงานที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมแม้แต่คนเดียว คนที่เคยอยู่นานที่สุดถึง 3 ปีก็ไม่อยู่แล้ว เมื่อ 6 เดือนที่แล้วยังเหลือพนักงานที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 2 คน ปัจจุบันย้ายไปสถานีบริการน้ำมันที่ดอยสะเก็ด 1 คนและลาออกไปเป็นพนักงานรถทัวร์ 1 คน ผู้วิจัยจึงตามไปที่ดอยสะเก็ดแต่ไม่พบ เมื่อสอบถามพนักงานที่สถานีบริการน้ำมันดอยสะเก็ดทราบว่า ลาออกไปแต่งงานและไม่ทราบไปอยู่ที่ไหน

สถานีบริการน้ำมันแห่งที่ 7 พบพนักงานที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 3 คน ได้ทำการสัมภาษณ์พนักงานชาย 1 คน ชื่อนพ (นามสมมุติ) นพมีภรรยาแล้วเธอทำงานที่มินิมาร์ทของสถานีบริการน้ำมันแห่งเดียวกัน อยู่กินกันมาแล้ว 3 ปียังไม่ได้จดทะเบียนสมรส เพราะฝ่ายหญิงอายุยังไม่ครบ 18 ปี นพไม่เคยใช้ถุงยางอนามัยเพราะไม่เคยไปมีเพศสัมพันธ์กับหญิงอื่น เพื่อน ๆ ของนพช่วยยืนยันความจริง เมื่อสอบถามถึงวิธีการใช้ถุงยางอนามัยและทดลองใส่กับหุ่นจำลองอวัยวะเพศชาย พบว่าทำได้ถูกต้องทุกขั้นตอน ส่วนพนักงานอีก 2 คนออกไปธุระที่อื่นจึงไม่มีเวลาให้สัมภาษณ์

สถานีบริการน้ำมันแห่งที่ 8 พบว่ามีพนักงานที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 4 คน ส่วนใหญ่กำลังทำงาน จึงขอสัมภาษณ์พนักงานชาย 1 คน ชาญ (นามสมมุติ) เคยมีเพศสัมพันธ์กับหญิงสาวที่มาดื่มเหล้าด้วยกันที่ห้องพัก ชาญบอกว่า "ใช้ถุงยางอนามัยเมื่อมีเพศสัมพันธ์" ผู้วิจัยสอบถามขั้นตอนการใช้ถุงยางอนามัย ชาญอธิบายขั้นตอนการใช้ถุงยางอนามัยได้อย่างถูกต้อง และในสถานีบริการน้ำมันแห่งนี้ผู้วิจัยมีโอกาสดูคุยกับเจ้าของสถานีบริการน้ำมันซึ่งเขาเห็นว่าผู้วิจัยมีความสนใจสนมค้นเคยกับพนักงานจึงได้บอกกับผู้วิจัยว่า "มีพนักงาน 2 คนที่ร่างกายผอมลงมากและไม่มีแรงทำงาน อยากให้ผู้วิจัยพาไปตรวจที่โรงพยาบาลใกล้ ๆ เพราะตนเองเคยจะพา

ไปหลายครั้งแล้วแต่พนักงานไม่ยอมไป ทั้ง ๆ ที่มีประกันสุขภาพให้ทุกคน ผู้วิจัยไม่ได้ทำตามคำขอร้องของเจ้าของกิจการพร้อมอธิบายเหตุผลที่ไม่พาพนักงานไปตรวจร่างกายเนื่องจากทุกคนมีสิทธิในการตรวจหรือไม่ตรวจด้วยตนเองไม่สามารถบังคับได้ จากการสอบถามเจ้าของกิจการถึงพนักงานที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมพบว่าพนักงานอีกคนที่ชื่อนำชัย (นามสมมุติ) ไปทำงานที่สาขาใหม่ที่ดอยสะเก็ดทำหน้าที่เป็นหัวหน้าผลัดและเก็บเงิน ผู้วิจัยจึงตามไปที่ดอยสะเก็ด ได้พบและสัมภาษณ์นำชัย จากการพูดคุยนำชัยไม่เคยเที่ยวหญิงขายบริการทางเพศได้แต่ใช้วิธีสำเร็จความใคร่ด้วยตัวเองมาตลอด ขณะนี้กำลังคบอยู่กับเพื่อนสาวอายุ 17 ปี ไปเที่ยวกันบ่อยและเขาถูกขู่ขังอยู่เป็นประจำแต่ยังไม่มีโอกาสใช้ ถ้ามีโอกาสเขาจะใช้ขู่ขังขานามัยทันที เหตุผลที่จะใช้ขู่ขังไม่ได้ใช้ในการป้องกันเอดส์แต่จะใช้ป้องกันการตั้งครรภ์มากกว่า นำชัยมั่นใจว่าเพื่อนสาวไม่เคยผ่านการมีเพศสัมพันธ์กับใครมาก่อน ผู้วิจัยได้ให้นำชัยทดลองใส่และถอดขู่ขัง นำชัยใส่ได้ถูกต้องแต่ถอดยังไม่ถูกวิธี เขาบอกอีกว่า ขู่ขังขานามัยที่ผู้วิจัยเคยมอบไว้ให้ที่สถานบริการน้ำมันตั้งแต่ช่วงจัดกิจกรรมนั้นเพื่อนๆ มาขอไปใช้หมดแล้ว เขาจึงต้องซื้อจากมินิมาร์ท ผู้วิจัยจึงได้มอบขู่ขังให้ 1 อัน นำชัยได้ขอเพิ่มอีก 1 แฉกจำนวน 10 อัน ขอไว้สำหรับเพื่อนที่เคยขอขู่ขังบอกว่าอาจจะได้ใช้ขู่ขังในช่วงสงกรานต์

สถานบริการน้ำมันแห่งที่ 9 พบพนักงานที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 4 คน เป็นพนักงานเติมน้ำมัน 1 คน เติมแก๊ส 3 คน คนอื่นๆ ได้ออกไปหมดเมื่อประมาณ 9 เดือนที่แล้ว ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ชัย (นามสมมุติ) อายุ 30 ปี ชัยเล่าให้ฟังว่า เมื่อประมาณสามเดือนที่ผ่านมา ได้พบผู้หญิงชาวต่างจังหวัดคนหนึ่งเข้ามาหาและขอให้ช่วยเหลือเรื่องที่พัก ผู้หญิงคนนี้มาตามหาญาติที่มาขายล็อตเตอรี่ที่เชียงใหม่ แต่หาไม่พบและไม่มีที่จะไป ชัยจึงได้พาไปพักที่ห้องพัก คั้นที่สามจึงได้มีเพศสัมพันธ์กัน ชัยได้ใช้ขู่ขังขานามัย ฝ่ายหญิงจึงถามว่าไม่ไว้ใจเธอหรือเขาตอบว่า "ไม่ไว้ใจเพราะไม่ทราบมาก่อนว่าเธอเป็นใครมาจากไหน" เธอยอมมีเพศสัมพันธ์และให้ชัยใช้ขู่ขังขานามัยต่อไป ชัยใช้ขู่ขังขานามัยทุกครั้งที่มีเพศสัมพันธ์ เขาอยู่กับหญิงแปลกหน้าคนดังกล่าวได้ 15 วัน มีเพศสัมพันธ์กัน 7-8 ครั้ง หลังจากนั้นผู้หญิงคนดังกล่าวขอร้องให้ช่วยพาไปตามหาญาติของเธอ เขาหาจนพบเธอจึงขอไปอยู่กับญาติและออกขายล็อตเตอรี่ไม่กลับมาอีก ชัยทราบภายหลังจากเพื่อนของเธอที่มาขายล็อตเตอรี่ที่สถานบริการน้ำมันว่า เธอกลับต่างจังหวัดและได้แต่งงานไปแล้ว หลังจากที่ชัยเลิกกับผู้หญิงคนแรกแล้ว อีก 2 เดือนชัยได้รู้จักกับเพื่อนหญิงคนที่ 2 จากการแนะนำของเพื่อนชัย เธออายุ 21 ปี มีนิสัยชอบดื่มเหล้า เคยแต่งงานมาแล้วปัจจุบันเลิกกัน

กับสามี ชัยพาเธอเข้าโรงแรมในช่วงฤดูหนาว คบกันมานาน 2 เดือนมีเพศสัมพันธ์กัน 5 ครั้ง ชัยใช้ถุงยางอนามัยทุกครั้งที่มีเพศสัมพันธ์ ปัจจุบันเลิกคบกับผู้หญิงคนที่สองแล้ว ชัยไม่ชอบที่เธอดื่มเหล้าจัดในขณะที่ชัยไม่ชอบดื่มเหล้า ผู้วิจัยได้ให้ชัยทดสอบการใช้ถุงยางอนามัยกับหุ่นจำลองอวัยวะเพศชาย ชัยทำได้ถูกต้องทุกขั้นตอน พร้อมทั้งได้พาผู้วิจัยไปดูถุงยางอนามัยที่เก็บไว้ในรถยนต์เพื่อยืนยันว่าเขาพกถุงยางอนามัยตลอดเวลา

สถานีบริการน้ำมันแห่งที่ 10 พบพนักงานที่เคยเข้าร่วมกิจกรรม 1 คน ชัย (นามสมมุติ) เพศชายอายุย่างเข้า 17 ปี จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ทำงานมานาน 4 ปีเศษ ได้รับความไว้วางใจจากเจ้าของกิจการให้เก็บเงินจากการขายน้ำมันหน้าลาน ช่วงระยะเวลา 1 ปีที่ผ่านมา มีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิงคนแรกเป็นนักเรียนอายุ 15 ปี โดยไม่ได้ใส่ถุงยางอนามัย รู้จักกัน 15 วันมีเพศสัมพันธ์กัน 4 ครั้ง ผู้วิจัยถามว่า "ทำไมจึงไม่ใช้ถุงยางอนามัย" ชัยตอบว่า "ไม่มีและไม่กล้าพกติดตัว ถ้าพกถุงยางอนามัยเพื่อนจะล้อว่า ชี้อวดไม่แน่จริง ลูกผู้ชายทำไมต้องใช้ถุงยาง ถ้าใช้ไม่ใช่ลูกผู้ชาย" ชัยเล่าว่า "ถ้าในขณะนั้นมีถุงยางอนามัยก็จะใช้ แต่ไม่มีจึงไม่ได้ใช้ ในครั้งแรกถ้าไม่ได้ใช้ครั้งต่อไปก็ไม่ใช่อีกเลย" ผู้หญิงคนแรกคบกันได้ 1 เดือนจึงเลิกคบกันเพราะผู้ใหญ่ว่าได้และกีดกันไม่ให้คบกัน หลังจากนั้นไม่นานชัยได้รู้จักกับผู้หญิงคนที่ 2 เธอเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เคยพาเข้าโรงแรม 3 ครั้ง นอกนั้นใช้ที่บ้านเป็นสถานที่ที่มีเพศสัมพันธ์ คบกันนานประมาณ 1 เดือน ขณะนี้เลิกคบกันแล้ว ชัยบอกว่าผู้หญิงคนที่ 2 เป็นสาวบริสุทธิ์แต่คนแรกไม่ใช่ ผู้วิจัยถามว่า "ไม่กลัวติดเอดส์หรือ" ชัยตอบแบบวัยรุ่นว่า "กลัว แต่ไม่รู้จะทำอย่างไรมันผ่านไปแล้ว ติดก็ติด" ชัยรู้สึกเสียใจที่ไม่ได้ใช้ถุงยางในขณะนั้น แต่สถานการณ์ตอนนั้นไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เมื่อผู้วิจัยทดสอบการใช้ถุงยาง ชัยทำได้ถูกต้องทุกขั้นตอนพร้อมทั้งอธิบายได้ว่าทำไมต้องบีบปลายไล่ลมและขณะฉีกของถุงยางอนามัยต้องระมัดระวัง เพราะขอบของถุงยางอนามัยอาจบาดถุงยางอนามัยทำให้เกิดรอยร้าวได้ ในระหว่างที่ชัยอธิบายขั้นตอนการใช้ถุงยางอนามัย ผู้วิจัยสังเกตพบว่า ชัยต้องใช้เวลาบทวนอยู่ระยะหนึ่งจึงตอบได้อย่างถูกต้อง

สรุปภาพรวมของการติดตามประเมินผลพฤติกรรมกำบังกันเอดส์ของพนักงานสถานีบริการน้ำมันเชื้อเพลิงที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อการป้องกันเอดส์ผ่านไปประมาณ 1 ปี พบว่าสถานีบริการน้ำมันที่มีพนักงานที่ผ่านการร่วมกิจกรรมจำนวน 8 แห่งจากทั้งหมด 10 แห่ง มีสถานีบริการน้ำมันที่พบพนักงานที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมมากที่สุดจำนวน 4 คนมี 3

แห่งพบพนักงาน 3 คนมี 1 แห่ง พบพนักงาน 1 คนมี 4 แห่งและไม่พบพนักงานที่เคยเข้าร่วมกิจกรรม 2 แห่ง

การทำงานของพนักงานสถานีบริการน้ำมันมีการเคลื่อนย้ายงานตลอดเวลา จากการสอบถามย้อนหลังกับพนักงานที่พบในระหว่างการประเมินผลพบว่า หลังจากจัดกิจกรรมผ่านไป 1 ปี คงเหลือพนักงานที่เคยร่วมกิจกรรมประมาณร้อยละ 10 เท่านั้น โดยบางคนย้ายไปทำงานอย่างอื่น บางคนทำงานเช่นเดิมแต่เปลี่ยนสถานที่ทำงาน บางคนออกไปมีครอบครัว บางคนออกไปพักผ่อนแล้วกลับมาทำงานที่สถานีบริการน้ำมันอีก ในขณะที่ออกทำการประเมินผล จึงพบพนักงานหน้าใหม่เกือบทั้งหมด

จากการติดตามประเมินผลพนักงานที่ผ่านการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อการป้องกันเอดส์ พนักงานทั้งหมด 9 คน จากสถานีบริการน้ำมัน 8 แห่ง พบว่า พนักงานที่มีเพศสัมพันธ์หลังจากการจัดกิจกรรมจำนวน 6 คน มีการใช้ถุงยางอนามัยในระหว่างการมีเพศสัมพันธ์ 2 คน ให้เหตุผลในการใช้ถุงยางอนามัยเพื่อป้องกันการตั้งครรภ์ 1 คนและเพื่อป้องกันเอดส์ 1 คน ส่วนพนักงานที่ไม่ใช้ถุงยางอนามัยจำนวน 4 คน ให้เหตุผลแตกต่างกันไปคือ คนแรกบอกว่าไม่มีถุงยางอนามัย คนที่สองบอกว่าอยู่กับสามีโดยไม่มีการนอกใจกันและมีความไว้วางใจกัน คนที่สามบอกว่ามีการตรวจเลือดก่อนทั้งคู่และไม่พบเชื้อเอชไอวี/เอดส์ และคนสุดท้ายบอกว่าไม่กล้าพกพาถุงยางอนามัยเพราะเหตุผลคืออายเพื่อน ถูกเพื่อนล้อ

จากการทดสอบความรู้ในการป้องกันเอดส์ โดยการถามเกี่ยวกับขั้นตอนในการใช้ถุงยางอนามัยและให้ทดลองปฏิบัติกับหุ่นจำลองอวัยวะเพศชาย สรุปได้ว่า กลุ่มเป้าหมายสามารถตอบได้ถูกต้องทั้ง 9 คนและในจำนวนนี้ไม่มั่นใจขั้นตอนการถอดถุงยาง 1 คน แต่กลุ่มเป้าหมายทดลองปฏิบัติได้ถูกต้องทุกขั้นตอนมี 2 คน มี 1 คนสามารถใส่ถุงยางได้ถูกต้องแต่ถอดไม่ถูกต้องส่วนที่เหลืออีก 6 คนไม่ได้ทดลองฝึกปฏิบัติเนื่องจากสถานที่ในการติดตามประเมินผลไม่เอื้ออำนวยเป็นที่โล่งแจ้ง

6. การประเมินความเหมาะสมของการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของพนักงานสถานีบริการน้ำมันเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่

ในการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยขอเสนอการประเมินความสอดคล้องกับหลักการและแนวคิดของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ความ

เหมาะสมกับบริบทของกลุ่มเป้าหมายและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ พร้อมกันนี้ได้นำเสนอข้อจำกัดและความไม่เหมาะสมของรูปแบบบางประการจากการจัดกิจกรรมในสถานบริการน้ำมันทั้ง 10 แห่ง มีรายละเอียดดังนี้

6.1 ความสอดคล้องกับหลักการและแนวคิดของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

ในด้านความเหมาะสมของรูปแบบการจัดกิจกรรมนั้น การจัดกิจกรรมในสถานบริการน้ำมันทั้ง 10 แห่งมีความสอดคล้องกับหลักการและแนวคิดด้านการส่งเสริมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม(PL) กล่าวคือ หลักการแลกเปลี่ยนประสบการณ์เดิม หลักความต่อเนื่องของเนื้อหา หลักความยืดหยุ่น หลักความเป็นประชาธิปไตยและความเสมอภาค หลักการสื่อสารด้วยภาษาที่เข้าใจง่ายและหลักการมีปฏิสัมพันธ์ สามารถอธิบายเป็นประเด็นต่าง ๆ ได้ดังนี้

6.1.1 หลักการแลกเปลี่ยนประสบการณ์เดิม นำไปสู่การเรียนรู้ด้วยตนเอง

จะเห็นว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อการป้องกันเอดส์ของพนักงานในสถานบริการน้ำมันทั้ง 10 แห่ง มีความสอดคล้องกับหลักการดังกล่าว เพราะผู้วิจัยได้ใช้คำถามเพื่อให้กลุ่มได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งเป็นคำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ของกลุ่มเป้าหมาย โดยกลุ่มเป้าหมายตั้งจากฐานประสบการณ์เดิมของตนเองหรือจากการได้พบเห็นการกระทำของคนอื่น ๆ มาพูดคุยแลกเปลี่ยนกันในกลุ่มและแลกเปลี่ยนกับผู้วิจัย ซึ่งวิธีการดังกล่าวทำให้กลุ่มค้นพบความรู้ด้วยตัวเอง กลุ่มเป้าหมายบางคนที่มีฐานความรู้เดิมอยู่แล้วบางส่วนเกิดความรู้และเข้าใจมากขึ้น และบางคนที่ไม่เคยมีความรู้มาก่อนก็ได้รับความรู้ใหม่

6.1.2 หลักความต่อเนื่องของเนื้อหาทำให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ ๆ จะเห็นว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อการป้องกันเอดส์ของพนักงานในสถานบริการน้ำมันทั้ง 10 แห่ง มีความสอดคล้องกับหลักการดังกล่าว จากการที่ผู้วิจัยเริ่มต้นการจัดกิจกรรมโดยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์หรือความรู้เดิมของแต่ละคนเกี่ยวกับพฤติกรรมต่าง ๆ ทำให้กลุ่มเป้าหมายเกิดการพูดคุยและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่างต่อเนื่อง มีความหลากหลายของประสบการณ์และความรู้ของแต่ละบุคคล จากนั้นผู้วิจัยได้ให้กลุ่มเป้าหมายวิเคราะห์พฤติกรรมเสี่ยงโดยการหาข้อสรุปร่วมกันเกี่ยวกับการกระทำหรือพฤติกรรมต่าง ๆ ว่ามีโอกาสในการติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์มากหรือน้อย ด้วยการให้กลุ่มวิเคราะห์ความเสี่ยงโดยการให้ค่าคะแนน และให้กลุ่มเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของพฤติกรรมที่แสดงให้กลุ่มเห็นว่าพฤติกรรมหรือการกระทำที่กลุ่มเห็นว่า

ไม่เลี่ยนนั้น แท้จริงแล้วมีโอกาสเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ในระหว่างนั้นผู้วิจัยได้ให้ความรู้ที่ถูกต้องควบคู่กันไปด้วย และท้ายสุดคือกิจกรรมการฝึกทักษะการใช้ถุงยางอนามัยที่ถูกต้องในการป้องกันตนเองจากเอดส์ โดยใช้วิธีการฝึกปฏิบัติตัวต่อตัวและฝึกหลาย ๆ รอบจนกว่าทุกคนจะทำได้ถูกต้อง ดังนั้น ในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง เนื้อหาดำเนินการต่อเนื่องตามลำดับ ตั้งแต่การให้ความรู้ การพูดคุยแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน การสร้างความตระหนัก ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องมากขึ้น ไปจนถึงการให้/สร้างทักษะในการใช้ถุงยางอนามัยที่ถูกต้องอีกด้วย

6.1.3 หลักความยืดหยุ่น จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อการป้องกันเอดส์ของพนักงานในสถานบริการน้ำมันทั้ง 10 แห่ง มีความสอดคล้องกับหลักการดังกล่าว เนื่องจากในระหว่างดำเนินกิจกรรมผู้วิจัยได้ดำเนินกิจกรรมในแต่ละขั้นตอนให้มีความยืดหยุ่นและสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ อาทิ ในการวิเคราะห์พฤติกรรมเสี่ยงกลุ่มสามารถวาดภาพที่สื่อความหมายถึงพฤติกรรมเสี่ยงประกอบเพิ่มเติมหรือแทนการเขียนบรรยายได้ วิธีการให้คำแนะนำของพฤติกรรมเสี่ยงอาจจะให้ที่ละข้อเรียงลงมา หรือให้คำแนะนำโดยไม่ต้องเรียงที่ละข้อก็สามารถกระทำได้ การลากเส้นแสดงความสัมพันธ์ทำได้ทั้งการให้ตัวแทนกลุ่มลากเส้นตามที่กลุ่มเสนอความคิดเห็นหรือต่างคนต่างลากเส้นตามที่ตนเองเห็นว่าพฤติกรรมมีความสัมพันธ์กัน หรือในบางครั้งกลุ่มได้สรุปร่วมกันไปแล้วในการให้คำแนะนำ รวมทั้งได้ร่วมกันเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของพฤติกรรมเสี่ยง หากสมาชิกบางคนต้องการปรับเปลี่ยนหรือเพิ่มเติมตามเหตุผลของตนเองและกลุ่มเห็นด้วย ก็สามารถกระทำได้ และในกรณีมีชนกลุ่มน้อยที่ขาดทักษะการใช้ภาษาไทย สามารถพูดคุยด้วยภาษาของตนเองแล้วจึงนำเสนอกลุ่มใหญ่ด้วยภาษาไทยได้เช่นเดียวกัน

6.1.4 หลักความเป็นประชาธิปไตยและความเสมอภาค การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อการป้องกันเอดส์ของพนักงานในสถานบริการน้ำมันทั้ง 10 แห่ง มีความสอดคล้องกับหลักการดังกล่าว เพราะในการจัดกิจกรรมผู้วิจัยได้เปิดโอกาสให้ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันในการแสดงความคิดเห็น แม้ว่าในบางแห่งมีผู้จัดการร่วมเข้าร่วมกิจกรรมกับพนักงานที่อยู่ได้บังคับบัญชา แต่ทุกคนก็มีสิทธิเท่าเทียมกันไม่ได้แบ่งแยกว่าคนที่มีอำนาจมีโอกาสเสนอความคิดเห็นมากกว่าคนอื่น ๆ หรือคนที่ไม่มีอำนาจมีโอกาสในการเสนอความคิดเห็นน้อย นอกจากนั้นผู้วิจัยได้จัดให้ทุกคนที่เข้าร่วมกิจกรรมนั่งอยู่ในระดับเดียวกันทุกคนไม่ว่าผู้เข้าร่วม

กิจกรรมจะทำงานในแผนกไหนก็ตาม ทุกคนมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน การดำเนินการดังกล่าวทำให้กลุ่มเป้าหมายมีมุมมองที่หลากหลายยิ่งขึ้นและทำให้ทุกคนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นอย่างเท่าเทียมกัน ทำให้มีช่องว่างระหว่างชนชั้นน้อยลง หรือในระหว่างการฝึกทักษะการใช้ถุงยางอนามัยผู้วิจัยให้ทุกคนมีอิสระในการเลือกคู่ในการฝึกปฏิบัติกับคนที่ตนเองพอใจอยากฝึกปฏิบัติด้วย ซึ่งทำให้กลุ่มเป้าหมายไม่ต้องกังวลหรือไม่มีความรู้สึกอายเมื่อได้จับคู่กับคนที่คุ้นเคย ซึ่งทำให้นำไปสู่การฝึกทักษะการใช้ถุงยางได้อย่างเต็มที่จนเกิดทักษะที่ถูกต้อง

6.1.5 หลักการสื่อสารด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อการป้องกันเอดส์ของพนักงานในสถานบริการน้ำมันทั้ง 10 แห่ง มีความสอดคล้องกับหลักการดังกล่าว โดยผู้วิจัยได้แลกเปลี่ยนพูดคุยโดยใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ไม่ใช้คำที่ต้องแปลความหมายหรือคำที่ซับซ้อน อาทิเช่น “ไปทำอะไรบ้างจึงติดเอดส์” แทนคำว่า “ไปมีพฤติกรรมอย่างไรจึงติดเอดส์” และในบางครั้งมีการใช้ภาษาท้องถิ่นร่วมด้วย เพื่อความเข้าใจที่ง่ายขึ้น นอกจากการสื่อสารด้วยภาษาที่เข้าใจง่ายแล้วยังมีการใช้สื่ออุปกรณ์ที่กลุ่มคุ้นเคยในชีวิตประจำวัน เช่น การใช้ก้อนหินในการให้คำแนะนำความเสี่ยงของแต่ละพฤติกรรม การใช้แสงกว่าแทนหุ่นจำลองในการฝึกทักษะการใช้ถุงยางอนามัยที่ถูกต้อง หรือในบางกลุ่มที่มีปัญหาด้านการอ่าน/เขียนภาษาไทย ได้มีการวาดภาพแทนความหมายของพฤติกรรมเสี่ยง การใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายหรือมีการวาดภาพเพื่อสื่อความหมายแทนภาษาเขียนทำให้กลุ่มเป้าหมายสามารถสื่อความหมายได้ตรงกันมากขึ้นและเกิดการแลกเปลี่ยนพูดคุยกันได้อย่างต่อเนื่อง

6.1.6 หลักการมีปฏิสัมพันธ์ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อการป้องกันเอดส์ของพนักงานในสถานบริการน้ำมันทั้ง 10 แห่ง มีความสอดคล้องกับหลักการดังกล่าว โดยผู้วิจัยได้ใช้กิจกรรมเพื่อให้กลุ่มมีปฏิสัมพันธ์กัน เช่น การแนะนำตนเอง การเล่นเกม การใช้คำถามเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนพูดคุยกัน การให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจคะแนนพฤติกรรมเสี่ยงและการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของพฤติกรรมเสี่ยง รวมทั้งการให้ทุกคนหาข้อสรุปร่วมกัน การช่วยเหลือแนะนำกันในการฝึกทักษะการใช้ถุงยางอนามัยที่ถูกต้อง ประกอบกับการที่ผู้วิจัยมีบุคลิกส่วนตัวที่ส่งเสริมให้กลุ่มมีปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้น เช่น การยิ้มแย้มอยู่เสมอ อารมณ์ดี มีท่าทีที่เป็นมิตรและการวางตัวที่เป็นกันเอง มีทักษะในการแก้ปัญหาและการยุติข้อโต้แย้งได้ดี การดำเนินการต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้กลุ่มเป้าหมายมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้นยังเป็นการลดช่องว่างระหว่างกลุ่มเป้าหมายด้วยกันและระหว่างผู้วิจัย ทำให้กลุ่ม

เป้าหมายมีความกล้าแสดงออก กล้าเปิดเผยข้อมูลและความจริงมากขึ้น ทำให้กลุ่มเป้าหมายได้เกิดการแลกเปลี่ยนพูดคุยในประเด็นที่มีความหลากหลายตลอดเวลาและเกิดความรู้ใหม่ ๆ มากขึ้น

6.2 ความเหมาะสมกับบริบทของกลุ่มเป้าหมาย

ในด้านความเหมาะสมของการจัดกิจกรรมกับบริบทของกลุ่มเป้าหมายนั้น การจัดกิจกรรมกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นพนักงานในสถานบริการน้ำมัน ทั้ง 10 แห่ง มีความเหมาะสมกับบริบทของกลุ่มเป้าหมาย ทำให้กลุ่มเป้าหมายมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเอดส์มากขึ้น รวมทั้งเกิดทักษะในการใช้ถุงยางอนามัยที่ถูกต้อง ซึ่งการดำเนินกิจกรรมให้มีความเหมาะสมกับบริบทของกลุ่มเป้าหมาย มีรายละเอียดดังนี้

6.2.1 ผู้วิจัยจัดกิจกรรมภายในบริเวณสถานบริการน้ำมัน ซึ่งเป็นสถานที่ที่กลุ่มเป้าหมายมีความคุ้นเคย พนักงานมีโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมได้สะดวก ไม่ต้องลำบากในการเดินทางออกไปนอกสถานบริการน้ำมัน เพราะพนักงานส่วนใหญ่พักอาศัยในบ้านพักที่เจ้าของกิจการมีไว้ให้ ในระหว่างเข้าร่วมกิจกรรมจึงทำให้กลุ่มเป้าหมายมีความสะดวกในการเข้าร่วมกิจกรรม สามารถเข้าร่วมกิจกรรมตั้งแต่ต้นจนจบกิจกรรม และการจัดกิจกรรมมีความคล้ายคลึงกับธรรมชาติในการดำรงชีวิตของกลุ่มเป้าหมาย การจัดกิจกรรมในสถานบริการน้ำมันจึงมีความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายและเป็นการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ดี

6.2.2 ผู้วิจัยนัดหมายกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมกิจกรรม ในช่วงเวลาที่พนักงานว่างจากการทำงาน ซึ่งช่วงเวลาที่พนักงานส่วนใหญ่เลิกงานแล้วระหว่างเวลา 18.00-20.00 น. พบว่าการจัดกิจกรรมในช่วงเวลาดังกล่าวมีความเหมาะสมในการจัดกิจกรรมกับกลุ่มเป้าหมาย เพราะพนักงานมีความพร้อมในการร่วมกิจกรรมไม่ต้องกังวลเกี่ยวกับการขาดงาน และช่วงเวลาในการจัดกิจกรรมมีพนักงานหลายคนได้พักผ่อนรับประทานอาหารก่อนเข้าร่วมกิจกรรม จึงมีความพร้อมทางร่างกายและจิตใจ สามารถร่วมกิจกรรมได้ตลอดเวลาและส่งผลต่อการรับรู้ที่ดี

6.2.3 ผู้วิจัยใช้ภาษาที่สื่อความหมายไม่ซับซ้อนหรือใช้ภาษาง่าย ๆ รวมทั้งใช้ภาษาท้องถิ่นทางภาคเหนือที่สื่อความหมายโดยตรงไม่ต้องแปลความหรือขยายความเพิ่ม เป็นภาษาที่ใช้สื่อสารพูดคุยในชีวิตประจำวัน ซึ่งมีความเหมาะสมกับบริบทของกลุ่มเป้าหมาย เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่มีการศึกษาน้อยอ่านเขียนไม่คล่อง และพนักงานที่เป็นชนกลุ่ม

น้อยขาดทักษะในการใช้ภาษาไทย เช่น พูดภาษาไทยไม่ชัด การรับรู้ความหมายของภาษาไทยไม่ดีเท่าที่ควร หรือในบางครั้งอ่านไม่ออก ในการจัดกิจกรรมบางแห่งกลุ่มเป้าหมายใช้วิธีการเขียนภาพแทนการสื่อความหมายของพฤติกรรมเสี่ยงต่าง ๆ จากการใช้ภาษาที่มีความหมายไม่ซับซ้อนดังกล่าว ทำให้กลุ่มเป้าหมายมีความเข้าใจในเนื้อหาที่พูดคุยกันและทำให้กลุ่มเป้าหมายสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้ง่ายขึ้น

6.2.4 ผู้วิจัยใช้สื่ออุปกรณ์หลายรูปแบบในการจัดกิจกรรม มีทั้งสื่อเอกสารของจำลองและของจริง มีทั้งสื่อที่กลุ่มเป้าหมายมีความคุ้นเคยและสื่อใหม่ ๆ ที่ไม่คุ้นเคย ซึ่งมีความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายมีพื้นฐานความรู้และประสบการณ์ที่แตกต่างกัน ตลอดจนมีความสามารถในการรับรู้ไม่เท่ากัน ประกอบกับกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่อยู่ในวัยรุ่นมีความอยากรู้อยากลอง ผู้วิจัยจึงใช้สื่อที่ตอบสนองกับบริบทของกลุ่มเป้าหมาย อาทิ การใช้ถุงยางอนามัยซึ่งเป็นสื่อของจริงที่กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่ไม่เคยเห็นมาก่อนและกลุ่มได้ใช้ฝึกปฏิบัติจริง การใช้สื่อเอกสารสำหรับกลุ่มเป้าหมายที่อ่านออกเขียนได้คล่องและการใช้ภาพเพื่อสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายที่มีข้อจำกัดด้านภาษาไทย การนำภาพผู้ติดเชื้อที่กลุ่มเป้าหมายหลายคนไม่เคยเห็นสภาพผู้ป่วยเอดส์เต็มขั้นได้เห็นว่าเอดส์มีจริง การใช้สื่อที่กลุ่มเป้าหมายมีความคุ้นเคย เช่น การใช้ก้อนหินในการให้คำแนะนำเพื่อการปรับเปลี่ยนคะแนนได้ง่ายขึ้น กลุ่มเป้าหมายบางคนมีความอายที่ต้องฝึกทักษะการใช้ถุงยางอนามัยกับหุ่นจำลองอวัยวะเพศชาย ผู้วิจัยจึงใช้เตงกวาแทน เป็นต้น การใช้สื่ออุปกรณ์ที่มีความหลากหลายดังกล่าว ทำให้สามารถตอบสนองได้ต่อคนที่มีความรู้แตกต่างกันและมีประสบการณ์ที่ไม่เท่ากัน ทำให้กลุ่มเป้าหมายมีการแลกเปลี่ยนกันได้ง่ายขึ้นนำไปสู่การรับรู้ได้เท่า ๆ กัน นอกจากนั้นการใช้สื่ออุปกรณ์ที่มีความหลากหลายยังทำให้กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมกิจกรรมมีความสนุกสนานไม่เบื่อหน่ายด้วย

6.2.5 ผู้วิจัยเปิดประเด็นการพูดคุยกัน โดยการใช้คำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศที่มักพบในกลุ่มวัยรุ่น ซึ่งตรงกับบริบทของกลุ่มเป้าหมายที่ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงวัยดังกล่าว และพฤติกรรมทางเพศของคนภายในกลุ่มและเพื่อนร่วมงานหรือคนใกล้ชิดที่นิยมกระทำ เป็นการพูดคุยซักถามในเรื่องใกล้ตัวของทุกคน เช่น การถามเกี่ยวกับพฤติกรรมวัยรุ่น พฤติกรรมทางเพศที่นิยมกระทำ เป็นต้น ทำให้กลุ่มสามารถดึงเอาประเด็นของพฤติกรรมเสี่ยงต่าง ๆ ที่มักพบในบริบทของพนักงานด้วยกันมาแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น ได้อย่างต่อเนื่องและมีความหลากหลายของพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์

6.2.6 ผู้วิจัยได้สร้างบรรยากาศที่สนุกสนาน โดยการจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลายอย่างต่อเนื่อง อาทิเช่น การเล่นเกม การพูดคุยแลกเปลี่ยน การลงมือเขียนพฤติกรรมเสี่ยง การร่วมกันวิเคราะห์พฤติกรรมเสี่ยงโดยมีการปรับค่าคะแนนด้วยการหยิบบ่อนหินสับเปลี่ยนเพิ่มขึ้นและลดลง การได้ร่วมกันวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของพฤติกรรมจากการช่วยกันลากเส้นเชื่อมโยงระหว่างพฤติกรรมเสี่ยงทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมทั้งการให้ทุกคนได้ลงมือฝึกทักษะการใช้ถุงยางอนามัย การที่ผู้วิจัยได้สร้างบรรยากาศพร้อมกับกระตุ้นให้กลุ่มดำเนินกิจกรรมที่สนุกสนานและมีความต่อเนื่องดังกล่าว ทำให้พนักงานหลายคนที่เหน็ดเหนื่อยมาจากการทำงานมีความสนุกสนาน ลืมความเหน็ดเหนื่อยและอยู่ร่วมกิจกรรมตลอดเวลาตั้งแต่ต้นจนจบ

6.3 ความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้

ในด้านความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการป้องกันเอดส์ของพนักงานในสถานบริการน้ำมันทั้ง 10 แห่ง มีวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่มุ่งให้กลุ่มเป้าหมายมีความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับเอดส์ มีความตระหนักถึงอันตรายของโรคเอดส์และมีทัศนคติที่ดีต่อการป้องกันเอดส์ รวมทั้งมีทักษะในการใช้ถุงยางอนามัยอย่างถูกต้อง การดำเนินกิจกรรมมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ดังกล่าว ดังรายละเอียดต่อไปนี้

6.3.1 การสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับเอดส์ ผู้วิจัยได้ส่งเสริมให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับเอดส์ โดยการใช้กิจกรรมและสื่อที่หลากหลาย ได้แก่ การให้กลุ่มได้วิเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงต่อเอดส์ หากพบว่ากลุ่มเป้าหมายขาดความรู้บางส่วนหรือมีความรู้ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับการติดต่อของเอดส์ เช่น เข้าใจว่าถูกยิงกัดหรือการดื่มน้ำแก้วเดียวกันทำให้ติดเชื้อเอดส์ได้ ผู้วิจัยก็จะเสริมความรู้ที่ถูกต้องเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีความรู้ที่ถูกต้องขึ้น นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ให้กลุ่มวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของพฤติกรรมเสี่ยงด้วยการลากเส้นเชื่อมโยงพฤติกรรมเสี่ยงในประเด็นต่าง ๆ ทำให้กลุ่มเห็นว่าพฤติกรรมที่คิดว่าเสี่ยงน้อย แท้จริงมีความเสี่ยงมาก เพราะทำให้ไปมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมอื่น ๆ ได้อีกหลาย ๆ พฤติกรรม ผู้วิจัยได้อธิบายเพิ่มเติมถึงการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ให้กลุ่มเห็นว่าพฤติกรรม

เสี่ยงต่อการได้รับเชื้อเอชไอวี/เอดส์ มีทั้งการกระทำหรือพฤติกรรมโดยตรงและพฤติกรรมโดยอ้อม นอกจากนั้นผู้วิจัยยังได้ใช้สื่อเอกสารและสื่อรูปภาพประกอบในการให้กลุ่มเป้าหมายได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเอดส์ด้วย ซึ่งจากการวัดผลระหว่างการทำกิจกรรมและการติดตามผลหลังจากนั้น 1 ปี ก็พบว่ากลุ่มเป้าหมายยังมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับเอดส์ แสดงว่ารูปแบบการจัดกิจกรรมมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ข้อนี้เป็นอย่างดี

6.3.2 การสร้างความตระหนักต่อเอดส์และทัศนคติที่ดีต่อการป้องกันเอดส์ ผู้วิจัยได้ส่งเสริมให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความตระหนักต่อเอดส์ และทัศนคติที่ดีต่อการป้องกันเอดส์ โดยการให้กลุ่มเป้าหมายเชื่อมโยงความสัมพันธ์พฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ และผู้วิจัยได้อธิบายแลกเปลี่ยนพร้อมทั้งชี้แจงให้กลุ่มเป้าหมายเห็นได้ชัดเจนว่าพฤติกรรมบางอย่างที่กลุ่มคิดว่าไม่เสี่ยงแต่ที่จริงแล้วมีความเสี่ยงมากและสามารถเชื่อมโยงไปสู่พฤติกรรมอื่นๆ ได้ เช่น การดื่มสุราขาดสตินำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่มีการป้องกันและ/หรือการใช้ถุงยางอนามัยไม่ถูกต้อง นอกจากนั้นผู้วิจัยได้ใช้ภาพผู้ป่วยเอดส์เต็มขั้นและเอกสารเกี่ยวกับเอดส์ทำให้กลุ่มเป้าหมายเห็นถึงผลกระทบของการไม่ป้องกันเอดส์และเกิดความตระหนักว่าเอดส์มีจริงแต่ป้องกันได้ จากการวัดผลในการทำกิจกรรม พบว่า กลุ่มเป้าหมายเกิดความตระหนักต่อเอดส์และมีทัศนคติที่ดีต่อการใช้ถุงยางอนามัยป้องกันเอดส์ จึงมีความตั้งใจฝึกทักษะการใช้ถุงยางอนามัยอย่างถูกต้อง อย่างไรก็ตาม ในการติดตามผลหลังจากนั้น 1 ปี พบว่า กลุ่มเป้าหมายบางส่วนยังมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อเอดส์อยู่ แสดงว่ารูปแบบกิจกรรมที่ใช้นั้นมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับการสร้างความตระหนักต่อเอดส์เพียงในระยะสั้นเท่านั้น ยังไม่สามารถส่งเสริมให้เกิดความตระหนักต่อเอดส์และมีพฤติกรรมป้องกันเอดส์ได้อย่างแท้จริงในระยะยาว

6.3.3 การสร้างทักษะการใช้ถุงยางอนามัยที่ถูกต้อง ผู้วิจัยได้ส่งเสริมให้กลุ่มเป้าหมายเกิดทักษะการใช้ถุงยางอนามัยที่ถูกต้อง โดยการสาธิตขั้นตอนการใส่ถุงยางอนามัย การถอดถุงยางอนามัยและการทิ้งถุงยางอนามัยที่ถูกต้อง แล้วให้กลุ่มเป้าหมายทดลองปฏิบัติการใช้ถุงยางอนามัยกับหุ่นจำลองอวัยวะเพศชาย โดยให้กลุ่มเป้าหมายแต่ละคนได้ฝึกปฏิบัติหลาย ๆ รอบ โดยมีผู้วิจัยเป็นผู้คอยแนะนำอย่างใกล้ชิด ในบางครั้งผู้วิจัยให้กลุ่มเป้าหมายบางคนที่มีทักษะอยู่แล้วทำหน้าที่ช่วยผู้วิจัยในการแนะนำเพื่อน ๆ การฝึกทักษะการใส่ถุงยางอนามัยนี้ ได้ปล่อยให้ผู้ฝึกอย่างอิสระ จนกระทั่งกลุ่มเป้าหมายสามารถปฏิบัติได้ถูกต้องทุกขั้นตอนจึงจะยุติการฝึกปฏิบัติ จากการวัดผลระหว่างกิจกรรมรวมทั้งการติดตามผลหลังจากนั้น 1 ปี พบว่า

กลุ่มเป้าหมายเกือบทั้งหมดยังสามารถจดจำการใช้ถุงยางอนามัยได้ถูกต้อง แสดงว่ารูปแบบกิจกรรมที่ใช้มีความเหมาะสมต่อการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ข้อนี้

6.4 ข้อจำกัดและความไม่เหมาะสมของรูปแบบ จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในสถานบริการทั้ง 10 แห่ง และการติดตามประเมินผล พบว่ามีข้อจำกัดและความไม่เหมาะสมบางประการ คือ

6.4.1 ผู้วิจัยได้จัดกระบวนการเรียนรู้โดยให้กลุ่มเป้าหมายที่เป็นชนกลุ่มน้อยและคนไทยพื้นราบทำกิจกรรมร่วมกัน แต่ได้พบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นชนกลุ่มน้อยขาดความมั่นใจ ไม่กล้าแสดงออก และไม่กล้าซักถาม เนื่องจากความสามารถในการสื่อสารด้วยการใช้ภาษาไทยมีน้อยกว่าคนไทยพื้นราบ ดังนั้นในการจัดกิจกรรมให้ความรู้และเสริมทักษะเรื่องโรคเอดส์และการป้องกัน ควรจัดให้มีการจัดกิจกรรมแยกกลุ่มตามชนเผ่า หรือ ให้ผู้ที่มีความสามารถในการสื่อสารภาษาเดียวกันเป็นวิทยากรร่วม

6.4.2 ผู้วิจัยจัดกิจกรรมหนึ่งครั้งในแต่ละแห่งประกอบด้วยการให้ความรู้ความเข้าใจ การสร้างความตระหนักเรื่องโรคเอดส์และทักษะในการใช้ถุงยางอนามัย ส่งผลให้กลุ่มเป้าหมายมีความรู้และทักษะในการป้องกันตนเอง จากการติดตามประเมินผลพบว่า กลุ่มเป้าหมายส่วนน้อยได้นำความรู้และทักษะที่ได้รับจากการจัดกิจกรรมไปใช้ในการป้องกันเอดส์ และมีพฤติกรรมเสี่ยงลดลง กลุ่มเป้าหมายส่วนมากยังคงมีพฤติกรรมเสี่ยงโดยการมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่ป้องกัน ผู้วิจัยจึงตระหนักว่า การจัดกิจกรรมเพียงครั้งเดียวไม่สามารถส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางเพศได้ เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายมีการดำรงชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีพฤติกรรมเสี่ยงตลอดเวลา เช่น มีการดื่มสุรา มีการเสพยาเสพติดชนิดยาบ้า การนิยมไปเที่ยวสถานบริการทางเพศในวันรับเงินค่าตอบแทน การอยู่ใกล้กับสถานบันเทิง ที่พักอาศัยและทำงานอยู่ใกล้กับสถานที่ขายบริการทางเพศ การขาดแบบอย่างที่ดีในการดำรงชีวิต เป็นต้น ประกอบกับความสัมพันธ์ทางสังคมของพนักงานในสถานบริการน้ำมันที่มีลักษณะขาดการพึ่งพา และมีความเป็นญาติมิตรน้อย การพูดคุยเรื่องโรคเอดส์ระหว่างพนักงานมีน้อยอยู่แล้ว ดังนั้นการเข้าไปจัดกิจกรรมควรดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะส่งผลให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความตระหนักในการป้องกันเอดส์มากกว่าการจัดกิจกรรมเพียงครั้งเดียว

6.4.3 ผู้วิจัยได้ดำเนินการติดตามประเมินผลหลังการจัดกิจกรรมไปแล้วหนึ่งปี แต่ได้พบกลุ่มเป้าหมายที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมไม่ถึงร้อยละ 10 เนื่องจากมีการเคลื่อนย้ายแรงงานตลอดเวลา ทำให้ไม่สามารถประเมินผลการเรียนรู้และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมายได้อย่างแท้จริง ดังนั้นการติดตามประเมินผลการจัดกิจกรรมควรกระทำเป็นระยะอย่างต่อเนื่องหลังการจัดกิจกรรม เพื่อให้ได้พบกลุ่มเป้าหมายมากกว่านี้และสามารถประเมินผลได้อย่างจริงจังและเป็นระบบมากยิ่งขึ้น